

”TÖRKEET NAKKISORMETKIN”

Viittomakielinen käännöstyö Turkulaiseen suomen kielen puupankkiin

Marika Laine ja Terhi Saari

Opinnäytetyö, kevät 2013

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

Viittomakielentulkki (AMK)

TIIVISTELMÄ

Laine, Marika & Saari, Terhi. ”Törkeet nakkisormetkin” - Viittomakielinen käännöstyö
Turkulaiseen suomen kielen puupankkiin, kevät 2013, 83 sivua, 6 liitettä.
Diakonia-ammattikorkeakoulu, viittomakielentulkin koulutusohjelma, viittomakielen-
tulkki (AMK)

Opinnäytetyömme on tutkimuspainotteinen käännöstyö, jonka tilaaja on Turku bioNLP Group. Työn toimeksiantona oli kääntää 15 kontekstista irrotettua suomenkielistä lauseetta suomalaiselle viittomakielelle, analysoida käännökset ja käännösprosessi, sekä selvittää, kuinka paljon käännösten tekemiseen kuluu aikaa. Lisäksi toimeksiantoon kuului suomenkielisten sanojen viittomakielisten vastineiden merkitseminen sekä käännösten muuttaminen metaglosseiksi. Lauseet, jotka käänsimme, kuuluvat vapaalla lisenssillä julkaistuun tietokantaan, joka koostuu yhteensä noin 15 000 suomenkielisestä lauseesta. Tietokannan nimi on Turkulainen suomen kielen puupankki.

Työmme on osa Turku bioNLP Groupin hallinnoimaa projektia, jonka tavoitteena on luoda virtuaalinen käännösohjelma. Tulevaisuuden tavoitteena on, että käännöskoneen yhtenä kielenä on suomalainen viittomakieli. Koneellista käännösohjelmaa olisi mahdollista hyödyntää esimerkiksi kuulutusten kääntämiseen julkisilla paikoilla. Tämä tekisi viittomakielen näkyväksi ja jokapäiväiseksi myös kuulevalle valtaväestölle ja edistäisi kielellisen tasa-arvon toteutumista. Työmme tulosten on tarkoitus auttaa Turku bioNLP Groupia määrittämään, kuinka monta kääntäjää tarvitaan, jotta koko puupankki saataisiin käännettyksi viittomakielelle. Tilaajan tavoitteena on myös selvittää, millaisia vaatimuksia esimerkiksi koulutuksen ja kielellisen taustan osalta käännöstyön tekijöille tulee asettaa.

Etenimme käännöstyössä typologis-kontrastiivisen kuvausmallin mukaisesti, koska sen avulla käännösprosessin eri vaiheet säilyvät tarkasteltavina myös käännösprosessin päätyttyä. Tämä auttoi meitä vertailemaan käännöksiämme alkuperäisiin lauseisiin ja merkitsemään ylös sana-viittomavastineet toimeksiannon mukaisesti. Lopulliset versiot käännöksistämme tallensimme videolle. Käännösprosessin aikana ja sen päätyttyä analysoimme käännöstyön haasteita ja käännösratkaisuja sekä viittomakielisten käännösten onnistumista. Kääntäminen ilman kontekstia osoittautui haastavaksi. Kontekstin puuttuminen aiheutti erilaisia ongelmia alkuperäisten lauseiden kokonaisvaltaisessa ymmärtämisessä, käännöstyön tekemisessä ja lopullisten käännösten merkityksen ymmärtämisessä.

Asiasanat: viittomakieli, suomen kieli, kääntäminen, typologis-kontrastiivinen kuvausmalli, konteksti, skoposteoria

ABSTRACT

Laine, Marika & Saari, Terhi.

"Törkeet nakkisormetkin" – Finnish Sign Language Translation Project for the Turku Dependency Treebank. 83 pages, 6 appendices. Language: Finnish. Spring 2013.

Diaconia University of Applied Sciences, Turku. Degree Programme in Sign Language Interpretation. Degree on Bachelor of Humanities.

In this thesis we translated 15 Finnish sentences into Finnish Sign Language. This thesis was carried out as Turku BioNLP Group's assignment. First we translated the sentences one by one, and found out how much time we need to translate one sentence. After that we glossed our translations, transformed them into metaglosses and recorded the translations on video. Finally, we analyzed our translations and the whole translation process, and studied which sign corresponded to which word.

During the translation process we used the typological-contrastive language description model, because it sheds light on the whole translation process and makes it easier to compare the signed translation with the Finnish sentences. The analysis of the translations includes a description of the translational problems and then solutions. The analysis also includes views on the meaning and importance of context for a translator and on the difficulty of translating when the context is missing.

Turku BioNLP Group has a corpus database called Treebank which is made up of 15 000 Finnish language sentences. This thesis was part of an on-going project where these sentences are translated into different languages. The main aim of the project is to create a new translation software. Our thesis was a "pilot-research" for this project. With the help of our thesis results the employees of the project will be able to know how many translators they need to hire for the project to translate the sentences. They also get help to decide whether it is better to hire native Sign Language users or Sign Language interpreters to work for the project.

Keywords: translation, typological-contrastive language description model, Finnish Sign Language, Finnish, context, skopostheory

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TURKULAINEN SUOMEN KIELEN PUUPANKKI.....	8
3 PUHUTTU JA KIRJOITETTU KIELI.....	10
3.1 Kielen käsite	10
3.2 Suomen kieli.....	11
3.2.1 Lause.....	11
3.2.2 Passiivi	13
3.2.3 Imperatiivi.....	14
3.2.4 Päätteet, liitteet ja johtimet	15
4 VIITTOMAKIELI.....	16
4.1 Yleisesti viittomakielistä	16
4.2 Viitotun ja puhutun kielen erot.....	17
4.3 Suomalainen viittomakieli.....	18
4.3.1 Lauserakenne	19
4.3.2 Osoitukset ja paikantaminen.....	20
4.3.3 Ei-manuaaliset elementit.....	21
4.3.4 Merkintäjärjestelmät	22
5 KÄÄNTÄMINEN.....	24
5.1 Typologis-kontrastiivinen kuvausmalli	25
5.2 Skoposteoria	26
5.3 Pragmaattiset adaptaatiot.....	26

5.4 Kontekstin merkitys käännöstyössä	27
5.5 Kielenkääntäjän työkielet	28
6 OPINNÄYTETYÖPROSESSI	29
6.1 Työvaiheet	29
6.2 Käännösten analyysi	31
6.2.1 Lause h1056/10	31
6.2.2 Lause j012/44	33
6.2.3 Lause j017/18	34
6.2.4 Lause w179/11	36
6.2.5 Lause t024/8	37
6.2.6 Lause w107/13	38
6.2.7 Lause s106/28	40
6.2.8 Lause f803/33	40
6.2.9 Lause w057/22	41
6.2.10 Lause b202/56	43
6.2.11 Lause f702/42	44
6.2.12 Lause e1073/5	45
6.2.13 Lause h1012/22	46
6.2.14 Lause b801/32	47
6.2.15 Lause f606/27	48
6.3 Havainnot	49
6.4 Ajanotto	51
6.5 Vastaavuuskaaviot	52

7 POHDINTA	54
LÄHTEET	59
LIITTEET	63
LIITE 1: Artikulaatiopaikat	63
LIITE 2: Metaglossit	64
LIITE 3: Esimerkkejä typologis-kontrastiivisesta kuvausmallista.....	65
LIITE 4: Vastaavuuskaaviot, glossit ja kääntämiseen kulunut aika.....	67
LIITE 5: Videoidut käännökset	82
LIITE 6: Viittomakieliset huuliot	83

1 JOHDANTO

Keväällä 2012 Turun yliopiston tutkija Stina Ojala esitteli Turun yliopiston kokoamaan tietokantaan, korpukseen, liittyvän käännöstyön opinnäytetyökurssimme yhteydessä. Hän etsi opiskelijakääntäjiä tekemään viittomakielisen käännös- ja analyysityön 15 lauseen osakorpuksesta. Työelämälähtöinen käännöstyö herätti mielenkiintomme, sillä käännöstyötä tehdessä on aikaa pohtia ja hioa käännösratkaisuja. Samanlainen työskentely ei ole mahdollista tulkkaustilanteissa. Uskoimme oppivamme käännöstyön kautta lisää sekä suomalaisen viittomakielien että suomen kielen rakenteesta. Oppimamme uusi tieto loisi pohjaa myös tulkkaustyön tekemiselle tulevassa ammatissamme.

Tilaustyön toimeksiantona oli kääntää Turkulaisesta suomen kielen puupankkitietokannasta valikoidut lauseet, analysoida käännökset ja selvittää, kuinka paljon yksittäisen lauseen kääntämiseen kuluu aikaa. Työmme tulosten perusteella tilaajan tavoitteena oli arvioida, kuinka paljon aikaa ja montako kääntäjää koko puupankin kääntämiseen tarvitaan. Tilaajaa kiinnosti myös se, millaisia vaatimuksia käännöstyön tekijöille tulisi asettaa esimerkiksi koulutuksen ja kielellisen taustan osalta.

Puupankki, jonka kehittämiseksi käännöstyötä teimme, toimii pohjana kehitteillä olevalle virtuaaliselle käännöskoneelle. Uuden käännöskoneen tavoitteena on kääntää tekstiä kieleltä toiselle oikeakielisemmin kuin mihin nykyisin käytössä olevat tietokoneohjelmat pystyvät. Tulevaisuudessa käännösohjelman olisi tarkoitus kyetä tekemään käännöksiä myös suomalaiselle viittomakielelle. Tietotekniikan avulla olisi mahdollista kääntää esimerkiksi sisällöltään vaihtelevia kuulutuksia junissa ja julkisilla paikoilla, joissa tulkki ei jatkuvasti voi olla paikalla. Tämä edistäisi kielellistä tasa-arvoa äidinkieleltään suomenkielisten ja viittomakielisten välillä ja tekisi viittomakielen näkyväksi ja jokapäiväiseksi ilmiöksi myös kuulevalle valtaväestölle.

Turkulainen Suomen kielen puupankki on tietokanta, joka koostuu eri yhteensä 15 000 suomenkielisestä lauseesta, jotka on valikoitu erilaisista internetlähteistä. Opinnäytetyönä käänsimme 15 tietokannasta poimittua lausetta suomalaiselle viittomakielelle. Kääntämisen lisäksi analysoimme käännöksemme ja mittasimme erikseen jokaisen lauseen kääntämiseen kuluneen ajan. Valmiit käännökset tallensimme sekä videolle että kirjoi-

tettuun muotoon Juha Paunun merkintäjärjestelmää, glosseja, käyttäen. Lopulliset käännökset glossasimme metaglossijärjestelmällä, jota puupankkitietokannan luomiseen käytetty tietokoneohjelma osaa lukea.

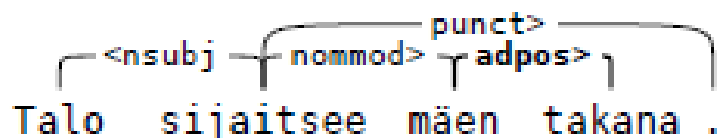
Etenimme käännöstyössä typologis-kontrastiivisen kuvausmallin mukaisesti. Siinä molempien kielten rakenteet ovat nähtävissä koko käännösprosessin ajan ja sen jälkeen, mikä helpotti käännösten analysointia. Käännöskoneen kehittämisen näkökulmasta käännöksistä piti analyysivaiheessa löytää viittomavastineet alkuperäisen lauseen suomenkielisille sanoille. Toisaalta käännösten tuli olla mahdollisimman viittomakielisiä, jotta tietokoneohjelma ei tuottaisi viittomia suomen kielen kieliopin mukaisiksi lauseiksi, vaan oppisi muodostamaan viittomakielen rakenteen mukaisia kokonaisuuksia. Kahden yhtä tärkeän tavoitteen vuoksi valitsimme käännösteoriaksi skoposteorian. Skoposteorian mukaan käännöstyössä tärkeintä on huomioida käännöksen tavoite (Hytönen, 2006, 71).

2 TURKULAINEN SUOMEN KIELEN PUUPANKKI

Opinnäytetyömme tilaaja on Turku bioNLP (=Natural Language Processing) Group. Siihen kuuluu joukko luonnollisten kielten tutkijoita Turun yliopiston informaatioteknologian laitokselta. (Turku bioNLP Group i.a, a.) Turku bioNLP Groupin alaisuudessa toimii työryhmä, jonka tavoitteena on mahdollistaa puhuttujen kielten lisäksi myös viittomakielisten käännösten tekeminen tietotekniikan avulla (Katri Haverinen & Stina Ojala, henkilökohtainen tiedonanto 15.5.2012).

Turku bioNLP Groupin hallinnoima Turkulainen suomen kielen puupankki on tietokanta, joka koostuu useista, tyyliltään erilaisista tekstikappaleista. Puupankin pääasiallinen tarkoitus on tukea suomalaista kieliteknologiaa. Siihen kuuluvat tekstikappaleet on valikoitu monenlaisista internetlähteistä: blogiteksteistä, yliopistouutisista sekä Wikipedian ja Wikiuutisten teksteistä. Tekstien tekijänoikeudet ovat edelleen niiden kirjoittajilla. Vapaa lisenssi, jolla puupankin tekstiosat on julkaistu, sallii puupankin tekstikappaleiden käytön esimerkiksi opinnäytetyössä, kun siinä on viitattu alkuperäiseen puupankkiin. (Turku bioNLP Group i.a, b.)

Puupankin suomenkieliset tekstikappaleet on ensin muokattu tietokoneohjelmalle sopivaan muotoon.. Sen jälkeen jokaisesta lauseesta on tehty syntaksipuu, joka kuvaa sitä, millä tavoin sanat ovat lauseen sisällä riippuvaisia toisistaan. (Katri Haverinen & Stina Ojala, henkilökohtainen tiedonanto 15.5.2012.) Syntaksipuita, jotka kuvaavat lauseen jäsenten välisiä riippuvuussuhteita, kutsutaan dependenssipuiksi (Karlsson 1998, 156). Alapuolella oleva kuva on esimerkki dependenssipuun yhdestä perustyyppistä.

KUVA 1. Esimerkki dependenssipuusta (Haverinen 2012, 2)

Toinen tapa rakentaa syntaksipuita on tehdä lauseista konstituenttipuita, jotka kuvaavat lauseenjäsenten hierarkkisia suhteita (Karlsson 1998, 126). Tämä tapa ei ole puupankin käytössä (Katri Haverinen & Stina Ojala, henkilökohtainen tiedonanto 15.5.2012).

Kun lauseista on tehty valmiit dependenssipuut, ne syötetään tietokoneohjelmaan. Dependenssipuiden avulla tietokoneohjelma osaa eritellä lauseenjäsenet toisistaan. Kun syntaksipuita on tehty tarpeeksi monesta tietyn kielen lauseesta ja syötetty ohjelmaan, tietokone oppii itse rakentamaan syntaksipuita uusista kyseisen kielen lauseista liittämällä sanoja riippuvuussuhteiden avulla toisiinsa. Tämä tekniikka toimii perustana uudelle virtuaaliselle käännösohjelmalle, jota Turku bioNLP Groupin alaisuudessa toimiva projekti parhaillaan kehittää. Kehitteillä olevan käännösohjelman tavoitteena on tuottaa oikeakielisempiä käännöksiä kuin nykyiset vastaavat, esimerkiksi Google Translate, pystyvät tuottamaan. (Katri Haverinen & Stina Ojala, henkilökohtainen tiedonanto 15.5.2012.)

Käännöstä tehdessään tuleva käännöskone rakentaa ensin lähdekielisestä lauseesta syntaksipuun käyttäen apunaan aiemmin oppimiansa lähdekielisten lauseiden syntaksipuita ja niiden riippuvuussuhteita. Sitten se kääntää lähdekielen sanat kohdekielelle ja rakentaa sanoista kohdekielisen, riippuvuussuhteiden osalta lähdekielen syntaksipuuta vastaavan syntaksipuun. Tähän vaiheeseen se käyttää apunaan aiemmin oppimiansa kohdekielisten lauseiden syntaksipuita ja niiden riippuvuussuhteita. Samalla se järjestää ja taivuttaa sanat lauseessa, käyttämällä juuri valmistunutta syntaksipuuta hyödykseen. (Katri Haverinen & Stina Ojala, henkilökohtainen tiedonanto 15.5.2012.)

Puupankin tekstikappaleita käännetään parhaillaan muun muassa englannin ja ranskan kielelle. Alkuperäisten lauseiden tavoin käännöksistä luodaan dependenssipuut, jotta tietokone oppii muodostamaan lauseita myös näillä kielillä ja tekemään kielten välisiä käännöksiä dependenssipuiden avulla. Aineisto on tarkoitus kääntää myös suomalaiselle viittomakielelle, jotta se voisi olla tulevaisuudessa yksi käännösohjelman hallitsemista kielistä. (Katri Haverinen & Stina Ojala, henkilökohtainen tiedonanto 15.5.2012.)

3 PUHUTTU JA KIRJOITETTU KIELI

Tässä luvussa käsitellään lyhyesti kielen käsitettä ja esitellään joitakin työn kannalta merkittäviä yleisen kielitieteen termejä. Lisäksi esittelemme muutamia suomen kielessä esiintyviä ilmiöitä, jotka aiheuttivat haasteita viittomakielisiä käännöksiä tehtäessä.

3.1 Kielen käsite

Ihmisten kyky viestiä toistensa kanssa kielen avulla on maailmanlaajuinen ilmiö. Kielellä tarkoitetaan ihmisten käyttämiä luonnollisia kieliä, jotka ovat olemassa ihmislaajille ominaisen kielikyvyn ansiosta. Kielissä on rakenne ja sanasto, joka kehittyy kieliyhteisön tarpeiden mukaan. Rakenne on joustava, ja vaihtelee esimerkiksi maantieteellisesti, sosiaalisesti ja käyttötilanteesta riippuen. (Karlsson 1998, 1.)

Luonnollinen kieli on kielitieteellinen käsite niille kielille, jotka ovat syntyneet ja kehittyneet ihmisten keskuudessa satojen tuhansien vuosien aikana. Lapsi omaksuu luonnollisen kielen äidinkielenään ilman muodollista opetusta, jos hän saa mahdollisuuden olla tekemisissä sitä käyttävien ihmisten kanssa. Omaksuttuaan äidinkieltä ihmiset käyttävät sitä arkielämän kommunikointitilanteissa. (Karlsson 1998, 2.)

Luonnollisen kielen käyttöön perustuva viestintä on yleensä ihmisten välistä puheviestintää eli puhetta. Se on kielellistä viestintää, joka rakentuu sanoista ja sanayhdistelmistä. Eleet ja ilmeet tukevat sanallista viestintää. Monia kieliä sekä puhutaan että kirjoitetaan, mutta kirjoitukseen verrattuna puhuttu kieli on luonnollisten kielten ensisijainen ilmenemismuoto. (Karlsson 1998, 7.) Kielitieteellinen tutkimus on kuitenkin 2000-luvun puoliväliin saakka perustunut pääasiassa puhuttujen kielten kirjoitettuun muotoon (Vermeerbergen, Leeson & Crasborn 2007, 5).

3.2 Suomen kieli

Suomi on yksi uralilaisista kielistä. Kieliä voidaan ryhmitellä sukulaisuuden mukaan, mutta myös typologisin perustein. On olemassa analyttisiä kieliä, joissa kieliopillisia suhteita ilmaistaan itsenäisten sanojen avulla, esimerkiksi *i min hand*. Toinen kategoria, johon suomen kielikin kuuluu, ovat synteettiset kielet. Niissä sanojen taivutusta, esimerkiksi *käde/ssä/ni*, käytetään samaan tarkoitukseen. (Leino 2005, 17.)

Suomen kielen sanat jaetaan taipumisen mukaan kolmeen sanaluokkaan: nomineihin, jotka taipuvat sijamuodoissa, verbeihin, jotka taipuvat persoonamuodoissa ja joissakin sijamuodoissa sekä partikkeleihin, jotka eivät yleensä taivu lainkaan. Taipuvilla sanoilla on sekä perusmuoto että taivutusmuotoja. Yhdessä ne muodostavat sanan muotosarjan. Sanan muotosarjan muodoilla on kaikilla yhteinen alkuosa, jota nimitetään vartaloksi. (Leino 2005, 35.)

Suomen kielessä on 15 sijamuotoa. Kielen synteettisyys paljastuu selvästi, kun sijojen lukumäärää verrataan esimerkiksi saksan, ruotsin, englannin tai ranskan sijojen lukumäärään, joka on edellä mainituissa kielissä alle viisi. Sijamuodot on tunnistettavissa päätteistään. Sijamuotoja ovat esimerkiksi nominatiivi, genetiivi, akkusatiivi ja partitiivi. (Leino 2005, 52.)

3.2.1 Lause

Syntaksi eli lauseoppi tutkii sanaa laajempia jaksoja, jotka muodostavat rakenteellisia kokonaisuuksia. Tällaista kokonaisuutta, jossa jostakin sanotaan jotakin, nimitetään lauseeksi. Lause on syntaksin peruskäsitteitä. Se on tavallisesti useamman sanan yhdistelmä, mutta myös yksittäinen sana voi muodostaa lauseen. Lausetta kuvaavat kielitieteelliset määritelmät on laadittu ensisijaisesti kirjoitetun kielen lauseille, jotka ovat rakenteeltaan hyvin erilaisia verrattuna puheen lausemaisiin jaksoihin. (Häkkinen 2007, 146.)

Kirjoitetun kielen yksikkö on virke. Kirjoituksessa se alkaa isolla alkukirjaimella ja loppuu isoon välimerkkiin eli pisteeseen, kysymysmerkkiin tai huutomerkkiin. Joskus kaksoispistekin voi päättää virkkeen. Virke voi muodostua joko yhdestä tai useammasta lauseesta. Täydellinen lause muodostuu verbin persoonamuodon ympärille. Lauseke-käsite tulee tarpeeseen, kun tutkitaan lauseiden rakenteita. Lauseen sisältä voi erottaa lausekkeita. Niille on ominaista hyvin suuri kiinteys. Jos halutaan vaihtaa esimerkiksi lauseen sanajärjestystä, siirtyy koko lauseke yleensä sellaisenaan uuteen kohtaan: sitä ei yleensä voi hajottaa osiin. Lausekkeen ytimenä voi toimia adjektiivi, substantiivi, tai vaikkapa adverbi. (Leino 2005, 104.)

Lauseenjäsennyksessä verbin persoonamuotoa kutsutaan predikaatiksi. Lauseenjäsenitys alkaa joka kerta predikaatin toteamisella. Se löytyy joka ikisestä täydellisestä lauseesta ja lause rakentuu sen varaan. Normaalisti lauseessa esiintyy predikaatin lisäksi ainakin subjekti. Se ilmaisee, kuka tai mikä on predikaatin kertoman tapahtuman ja toiminnan suorittaja. Predikaatti ja subjekti muodostavat lauseen pääjäsenet. Monet lauseet jakautuvat luontevasti kahteen osaan, joista toinen muodostuu predikaatin ja toinen subjektin ympärille. Perinteisen jäsennostavan mukaan lauseita analysoitaessa kaikki lauseenjäsenet predikaattia ja subjektiä lukuun ottamatta määrittävät jotain yksittäistä lauseenjäsentä, joskus koko lausetakin. Toisin sanoen ne ovat määritteitä. Määritteen määrittämää lauseenjäsentä sanotaan sen pääsanaksi. (Leino 2005, 105–107.)

Tekstiä jäsenettäessä, kaikki sanat ovat jäseniä jossakin lauseessa paitsi muutamat irralliset lisät, kuten huudahdukset, puhuttelut ja konjunktiot. Konjunktoiden tehtävänä on osoittaa saman virkkeen sisäisten lauseiden tai lauseen osien suhteita, ilman että ne varsinaisesti kuuluvat lauseisiin. (Leino 2005, 108)

Lauseet ovat päälauseita tai sivulauseita. Sivulause on lause, joka toimii toisen lauseen jäsenenä. Päälause on itsenäinen, se ei ole minkään muun lauseen jäsenenä. Jokaisessa virkkeessä on vähintään yksi päälause. Virkkeessä on yksi tai useampia lauseita ja ne voivat olla alisteisia toisilleen tai rinnasteisia keskenään. Sivulauseet ovat alisteisia päälauseille. Lauseet ovat rinnasteisia keskenään silloin, kun kyseessä ovat samanarvoiset lauseet, joko useampi päälause tai sivulause. (Leino 2005, 139–142.)

Lauseenvastikkeet tunnistetaan kahdesta asiasta. Niissä ei ole persoonamuotoista verbiä ja ne ovat aina korvattavissa samamerkityksisillä sivulauseilla. Lauseenvastikkeessa persoonamuotoisen verbin korvaa usein jokin verbin nominaalimuoto. Lauseenvastike

määrittää hallitsevaa lausetta samalla tavoin kuin vastaava sivulause. (Leino 2005, 144–145.)

Suomen sanajärjestyksen sanotaan usein olevan vapaa ja siitä on vaikea antaa ehdottomia ja täsmällisiä sääntöjä. Samat sanat voidaan järjestellä lauseeseen monella eri tavalla. Kuitenkin sanajärjestyksestä vaihtelemalla saadaan välitettyä erilaista informaatiota ja vaikutettua ilmaisun tyyliin. Suurimmassa osassa suomen lauseita on suora sanajärjestys, jossa subjekti esiintyy ennen predikaattia. Suomen kielen selvästi yleisin lausetyyppi on sellainen, että lauseen aloittaa subjektilauseke Anun vanha isoäiti, jota seuraa predikaatti matkusti, ja viimeisenä on määritellauseke Etelä-Espanjan aurinkoon. Varsinaisista sanajärjestysvirheistä voidaan puhua silloin, kun viesti ymmärretään sanajärjestyksestä johtuen väärin. Sanajärjestys on virheellinen, jos lauseesta tulee sen takia monitulkintainen. Jotta tulkinta lauseesta olisi oikea, on kirjoituksessa pikkusanat, esimerkiksi kuitenkin ja myös sijoitettava juuri sen sanan eteen, jonka kanssa ne kuuluvat yhteen. (Leino 2005, 154–156.)

3.2.2 Passiivi

Passiivilla tarkoitetaan sellaisia lauseita, joissa lauseen tekijän, subjektin, identiteettiä ei ilmaista, vaan jokin toinen lauseenjäsen saa subjektin piirteitä. Passiivilauseessa voi esiintyä kaikkia lauseenjäseniä lukuun ottamatta subjektia. Passiivilauseen rakenteelle on tyypillistä, että subjektin paikalla, lauseen teemana, on jokin toinen lauseenjäsen. Teema on lauseen puheenaihe, joka on riippuvainen lausetta edeltävästä asiayhteydestä, eli kontekstista. (Vilkuna 2004, 1254–1257.)

Suomen kielessä on useita passiivirakenteita, joista yleisin ja käytöltään monipuolisin on yksipersonainen passiivi. Siinä verbin muoto ei muutu eri persoonien mukaan. Vaikka tekijää ei yksipersonaisessa passiivilauseessa ilmaista suoraan, se voidaan tarvittaessa päätellä lauseen kontekstista. Yksipersonaisella passiivilla kuvataan tilanteita, joissa on tekijä, mutta sen identiteetti jätetään avoimeksi. Näin ollen passiivilause kuvaa tapahtumia epätasällisemmin kuin aktiivilause, jossa tekijä nimetään. (Vilkuna 2004, 1254–1256.)

Puhutussa kielessä passiivimuotoa esiintyy monikon ensimmäisen persoonan muotona ja imperatiivina. Lauseopillisesti tällä tavoin käytetyt passiivimuodot eivät kuulu passiiviin, sillä niihin voidaan liittää persoonamuotoinen subjekti *me*. (Vilkuna 2004, 1256.)

3.2.3 Imperatiivi

Lause, jonka verbi on tapaluokaltaan imperatiivimuotoinen, on nimeltään imperatiivili eli käskylause. Käsky on tavallisesti muodoltaan imperatiivilause. Imperatiivilause voi olla myös kehoitus, ohje, toivotus tai varoitus. Konteksti ja kieliopillinen sisältö määrittävät lopulta sen, kuinka imperatiivilause on tulkittava. Käskylause alkaa yleensä verbillä, eikä siinä ole subjekta, lukuun ottamatta kolmannen persoonan imperatiivia. (Hakulinen 2004, 1562–1563.)

Kolmannen persoonan imperatiivilause eroaa muista imperatiivilauseista sekä rakenteeltaan että merkitykseltään. Se taipuu sekä 3. persoonan yksikössä että monikossa *kertokoon*, *kertokoot*, ja passiivissa *kerrottakoon*. Tätä verbimuotoa kutsutaan jussiiviksi, ja kolmannen persoonan imperatiivilauseita jussiivilauseiksi. Jussiiviin sisältyy sallimisen ja myöntymisen merkitys. Puhekielessä jussiivi on harvinainen. Kirjoitetussa kielessäkään sen yksikkö- ja monikkomuodot eivät ole vakiintuneita. Toisin kuin muut imperatiivi-ilmaukset, jussiivilauseita ei kohdisteta suoraan puhuteltavalle. Se ilmaistaan vaatimuksena, toivomuksena tai velvoitteena puhuteltavalle, joka ei välttämättä ole paikalla tilanteessa, jossa vaatimus esitetään. Subjektin ei tarvitse olla elollinen olento, vaan ehdotus voidaan kohdistaa esimerkiksi asiointilaan. (Hakulinen 2004, 1576–1577.)

Jussiivi-ilmaisut ovat yleisiä säädöskielessä, koska ne ilmaisevat velvoitetta. Passiivimuotoinen jussiivi, joka kuvaa puhetoimintaa, on vakiintunut mediakieleen kirjoittajan keinona antaa itselleen kehoitus kertoa jotakin. Jos jussiivilause ei sisälly säädöstekstiin, sen tulkitaan ilmaisevan myönnytystä, periksi antamista tai mukautumista johonkin tilanteeseen vastentahtoisesti. (Hakulinen 2004, 1577.)

3.2.4 Päätteet, liitteet ja johtimet

Taivutustunnukset, eli päätteet, ovat sidonnaisia morfeemeja, jotka edustavat sanan taivutuskategoriaa. Ne kiinnittyvät sanan taivutusvartaloon. Verbeillä on finiittisiä persoonamuotoja ja infiniittisiä nominaalimuotoja, tempus- ja modusmuotoja, myöntö- ja kieltomuotoja sekä aktiivi- ja passiivimuotoja. Suurimmalla osalla näistä taivutusluokista on omat taivutustunnuksensa. Nominien taivutukseen kuuluvat luku ja sija sekä persoona omistusliitteiden muodossa. Yhteen taivutusmuotoon ei voi sisältyä kuin yksi saman taivutuskategorian tunnus. (Heinonen & Korhonen 2004, 85.)

Liite on päätteen kaltainen morfeemi, joka ei voi esiintyä sanasta irrallisena yksikkönä. Liitepartikkelit ovat yleinen liitetyyppi. Toisin kuin pääte, liite ei kiinnity sanan taivutusvartaloon, vaan itsenäisenä esiintyvään sananmuotoon, kuten esimerkiksi *nakkisormet-kin*, *ei myös-kään*, ja *menkää-pä*. Suurin osa liitteistä voi kiinnittyä lähes jokaisen sanaluokan sanoihin. Liitepartikkeleja esiintyy myös sanojen pakollisina osina tai merkitykseen vakiintuneina liitteinä, eli leksikaalistumina. (Heinonen & Koivisto 2004, 154, 161.)

Johdin kiinnittyy sanavartaloon ja muodostaa sen kanssa uuden lekseemin, eli sanakirjasanan. Ne kiinnittyvät sananmuotoon taivutuspäätteen edelle. Yksittäinen johdin muodostaa tavallisesti yhden tietyn sanaluokan sanoja. Monet johtimet voivat liittyä sekä substantiivi- että adjektiivikantaan tai sekä nomini- että verbikantaan. Johtimen avulla muodostettu lekseemi voi sisältää useita johtimia. (Koivisto 2004, 180; Karlsson 1998, 84–86.)

4 VIITTOMAKIELI

Tässä luvussa käsitellään sitä, millainen kieli viittomakieli on, ja paneudutaan hiukan syvemmin sellaisiin suomalaisen viittomakielen rakenteen osa-alueisiin, jotka ovat tämän opinnäytetyön kannalta erityisen merkittäviä.

4.1 Yleisesti viittomakielistä

Viittomakielet ovat syntyneet samalla tavoin kuin äänen käyttöön perustuvat puhutut kielet kielenkäyttäjien keskuudessa eri puolilla maailmaa. Tutkijat käyttävät tällä tavoin syntyneistä, tietyt piirteet sisältävistä kielistä nimitystä luonnolliset kielet. Luonnollisen kielen synty edellyttää aina ihmisyyhteisön olemassaoloa. Kielen kehitys on sidoksissa ihmiselle luontaiseen kykyyn omaksua kieli, jota hänen ympäristössään käytetään. Viittomakielissä viesti tuotetaan käsillä, kasvoilla ja vartalolla ja se vastaanotetaan visuaalisen kanavan kautta, näköaistin avulla. Viittomakielillä ei ole vakiintunutta kirjallista muotoa, mutta niissä on eri tyylilajeja. (Malm & Östman 2000, 9, 15–16.)

Viittomakielissä sanaa vastaava yksikkö on viittoma. Sillä on sisäinen rakenne, joka on verrattavissa sanan rakenteeseen. Sana koostuu äänteistä, viittoma rakentuu vastaavalaisista, liikkeellä tuotetuista yksiköistä. Tämä on luonnollisille kielille ominainen piirre, joka mahdollistaa uusien sanojen ja viittomien muodostamisen melko pienestä joukosta rakenneosia. Viittomakielet ovat muiden luonnollisten kielten tapaan sopimuksenvaraisia eli konventionaalisia: ei ole olemassa mitään välttämätöntä syytä sille, miksi jokin viittoma tarkoittaa jotakin tiettyä asiaa. Viittomakielinen ihminen pystyy käyttämään äidinkieltään produktiivisesti eli luomaan rajattomasti uusia ilmauksia. Viittomakielisiin syntyy uusia ilmauksia yhteiskunnan muutoksen myötä samaan tapaan kuin muihinkin luonnollisiin kieliin. Kielet kehittyvät vastaamaan ihmisten tarpeita, ja ihmisillä on erilaiset tarpeet eri kulttuureissa. Näin ollen viittomakielien kansainvälisyys on yhtä mahdotonta kuin se on puhutuille kielillekin. (Malm & Östman 2000, 15–19.)

Viittomakielisessä perheessä lapsi omaksuu viittomakielen vanhemmiltaan. Tämä tapahtuu samankaltaisten vaiheiden kautta kuin puhutun kielen omaksuminen. Kuurolle lapselle ainoastaan viittomakielen omaksuminen on luonnollista ja vaivatonta. Kielitieteellisten tutkimusten perusteella viittomakielet täyttävät samat luonnollisten kielten kriteerit kuin puhutut kielet. (Malm & Östman 2000, 17.)

4.2 Viitotun ja puhutun kielen erot

Viestintäkanava on merkittävin ero viitottujen ja puhuttujen kielten välillä. Puhutut kielet ovat oraalis-auditiivisia, jolloin viestin välittäjä puhuu tuottaen akustisia aaltoliikkeitä, joita vastaanottaja tulkitsee kuuloaistin avulla. Viittomakielet ovat gesturaalis-visuaalisia. Viittoja tuottaa sanoman käsillään, vartalollaan ja ilmeillään, ja keskustelukumppani vastaanottaa sanoman näköaistin kautta. (Karlsson 1998, 277.)

Viittomakieli on luonteeltaan hyvin ikoninen verrattuna puhuttuihin kieliin. Ikonisuudella tarkoitetaan viittomien ja muiden viittomakielisten ilmausten ominaisuutta jäljitellä esineiden ja asioiden piirteitä, sekä tekoja tai tapahtumia tunnistettavalla tavalla. Ikonisuus on luonnollista visuaalisuuteen perustuvalle kielelle. Viittomakielen visuaalisuudella on kääntämisen ja tulkkauksen näkökulmasta sekä työtä helpottavia että vaikeuttavia vaikutuksia. Yhdellä viittomalla voidaan ilmaista kokonainen suomen kielen lause, eikä jokaiselle suomen kielen sanalle löydy sitä vastaavaa viittomaa. Luonnehtivien ilmausten määrä viittomakielissä on suuri. (Rissanen 2000, 26–30, 61.)

Viittomakielten samanaikaisuudella tarkoitetaan viittomien kanssa samaan aikaan esiintyvien ilmeiden ja suun liikkeiden lisäksi esimerkiksi sitä, että viittojan kädet voivat tuottaa samaan aikaan eri asioita. Toinen käsi voidaan myös pitää yhdelle viittomalle varattuna toisen käden tuottaessa sarjan muita viittomia. Viittomakielten samanaikaisuutta käsittelevässä teoksessaan Vermeerbergen, Leeson, ja Crasborn (2007) kirjoittavat, että myös puhutuissa kielissä ilmenee viittomakielille tyypillistä samanaikaista viestintää. Esimerkiksi intonaatio, sanojen painotus ja ei-verbaalinen viestintä limittyvät sanalliseen viestiin puheviestintätilanteessa. Tällainen informaatio ei välity puhuttujen kielten kirjoitetusta muodosta, jolle kielentutkimus on pääasiassa perustunut. Sanallinen

viestintä, erityisesti kirjoitetussa muodossa, on lineaarista. Sanat tuotetaan peräjälkeen. (Vermeerbergen ym. 2007, 5-8.)

Ikonisuus, paikantaminen ja simultaanisuus ovat kaikille viittomakielille luonteenomaisia ominaisuuksia. Ikonisuutta ja simultaanisuutta esiintyy myös puhuttujen kielten kielopissa, mutta erilaisena kuin viittomakielessä. Viittomakielen rakenne on ainutlaatuisen, eikä se ole täysin verrannollinen puhuttujen kielten rakenteeseen, koska viestintäkanavien välillä on merkittävä ero. (Rissanen 1985, 22.)

4.3 Suomalainen viittomakieli

Suomalaisena viittomakielenä pidetään viittomakieltä, jota on käytetty Suomen kuurojen keskuudessa 1800-luvun puolivälistä lähtien. Suomalainen ja ruotsalainen viittomakieli ovat sukukieliä, jotka ovat vuosien kuluessa kehittyneet itsenäisiksi kieliksi. Tällä hetkellä suomalainen viittomakieli on arviolta 4000–5000 kuuron äidinkieli. Tämän lisäksi sillä noin 10 000 kuulevaa käyttäjää, joille se on joko toissijainen tai vieras kieli. Nykyään suomalaisella viittomakielellä on perustuslaillinen asema yhtenä Suomen vähemmistökielistä. Sitä myös huolletaan samaan tapaan kuin kahta virallista puhuttua kieltä, suomea ja ruotsia. (Jantunen 2003, 22–25.)

Jantunen (2003) mukaan sekä kuurot että kuulevat ovat tutkineet suomalaista viittomakieltä 1800-luvun puolivälistä lähtien, mutta vasta 1990-luvulla sen kielitieteellinen tutkimus on lisääntynyt merkittävästi. Suomalaisen viittomakielen tutkimus on painotunut leksikografian, eli viittomiston, tutkimiseen. Myös kielihistoriaa, morfologiaa ja fonologiaa on tutkittu. Sen sijaan suomalaisen viittomakielen syntaksista, lauseopista, on saatavilla vain vähän tutkimustietoa. (Jantunen 2003, 25–26.)

4.3.1 Lauserakenne

Viittomakielen lauseoppia tutkittaessa on keskitytty pääasiassa viittomien järjestykseen. Terhi Rissanen (1985) mukaan syntaksiin liittyvissä kirjoituksissa viittomakielisen lauseen käsitettä ei ole määritelty. Rissanen kuitenkin toteaa, että useimmiten lauseena pidetään sellaista viitottua jaksoa, joka vastaa puhutun kielen lauseen määritelmää. Viittomakielen tutkimuksessa lauseen käsite ei siis ole vakiintunut. (Rissanen 1985, 93.)

Rissanen (2000) toteaa suomalaisen viittomakielen lauseoppia käsittelevässä artikkelissaan, että viittomakielen lauseoppia koskeviin kysymyksiin on vaikea vastata yksiselitteisesti. Viittomakielen lauseoppia ei voi tarkastella yksinomaan viittomien järjestyksen näkökulmasta. Tutkimustyön keskeneräisyyden vuoksi ei voida vielä sanoa, onko viittomakielen lauseopin yhteydessä perusteltua lauseenjäsenistä käyttää samoja kielioppi-termejä kuin puhuttuja kieliä tarkasteltaessa. Suomalaista viittomakieltä tutkittaessa on käynyt ilmi, että subjekti, predikaatti ja objekti eivät välttämättä sijoitu lauseessa peräkkäin, kuten puhutuissa kielissä. Rissanen lähestyy suomalaisen viittomakielen lauseoppia temaattisesti eli lauseen informaatorakenteen kautta, sillä viittomakielessä lauseen teema, se mistä jotakin sanotaan, ja reema, se, mitä jostakin sanotaan, voivat esiintyä samaan aikaan. Verbiviittomat viitotaan suomalaisessa viittomakielessä yleensä lauseen lopussa. (Rissanen 2000, 147–151.)

Kerrosteisuus on tyypillistä viittomakielisille lauseille ja se on huomioitava myös viittomakielen lauseopissa. Viittoja voi viittoessaan esimerkiksi muuttaa lauseen ilmeellä tai pään liikkeellä myöntäväksi, kieltäväksi tai kysyväksi ilman erillistä viittomaa. Myös yhdeltä viittomalta näyttävä kokonaisuus voi olla lause, sillä viittomakielessä voidaan yhdistää molemmat kädet tuottamaan yhtä aikaa omaa asiaansa. Tällöin lauseen sisältävä viittoma voi sisältää samalla kertaa sekä puheenaiheen että siitä kerrottuja ominaisuuksia. (Rissanen 2000, 149.)

4.3.2 Osoitukset ja paikantaminen

Osoitukset luokitellaan monesti viittomakielen pronomineiksi. Sekä viitotussa että puhutussa kielessä pronomien merkitys on sidoksissa kontekstiin. Niillä voidaan viitata sekä tilanteessa läsnä oleviin että aiemmin mainittuihin tarkoitteisiin, eli asioihin, esineisiin tai eläviin olentoihin. (Rissanen 1985, 36.)

Yksinkertaisin pronominaalistuskeino viittomakielessä on suora viittaus fyysisesti läsnä olevaan tarkoitteeseen. Tavallisimmin tämä tapahtuu etusormen osoituksella kyseessä olevan tarkoitteen suuntaan. (Rissanen 1985, 36.) Viittaus voidaan tuottaa myös avokämmmenellä tai pään nyökkäyksellä, ja viittojan katse kohdistuu tavallisesti osoituksen suuntaan. Myös pelkkä katse voi toimia osoituksena. Osoitus ilmaisee usein myös viittojan ja tarkoitteen välisen etäisyyden. Jos asia, johon osoituksella viitataan, on samassa tilassa viittojan kanssa, osoitus suuntautuu sitä kohti. Tarkoitteen ei tarvitse olla konkreettinen asia, eikä sen tarvitse olla nähtävillä, vaan se voidaan sijoittaa viittomatilaan esimerkiksi osoituksella paikantaen. (Vivolin-Karén & Alanne 2004, 15.)

Sellaiset tarkoitteet, jotka ovat tilanteessa nähtävillä, eivät välttämättä tarvitse viittomaa ollenkaan, vaan niihin voidaan viitata osoittamalla. Pelkällä osoituksella tuotettavia viittomia ovat persoonapronominien lisäksi esimerkiksi ruumiinosat. (Rissanen 1985, 15.)

Asiat, jotka eivät ole kommunikointitilanteessa fyysisesti läsnä, esitetään viittomakielessä paikantamisen avulla. Tämä tapahtuu siten, että viittoja asettaa poissaolevat tarkoitteet haluamilleen paikoille viittomatilassa, ja rakentaa siten ikään kuin näyttämön kyseessä olevalle asialle. Vastaanottajan on ymmärrettävä, mitä näyttämölle on sijoitettu, jotta hän voi muodostaa mielessään samanlaisen kuvan tilanteesta. Kun keskustelu jatkuu, näyttämölle sijoitettuihin tarkoitteisiin viitataan osoitusten avulla. Jos molemmat keskustelijat ovat olleet paikalla tilanteessa, jota keskustelu koskee, molemmat paikantavat tarkoitteita omasta perspektiivistään. (Rissanen 1985, 17.)

Tarkoitteet voidaan sijoittaa viittomatilaan tuottamalla viittoma suoraan siihen paikkaan, missä viittoja haluaa sen olevan. Viittomatila on jaettu alueisiin, paikkoihin, joille on annettu numerot (LIITE 1: Artikulaatiopaikat). Mitä pienempi numero paikalle on annettu, sitä yleisemmin se on käytössä. Keholla viitottavia viittomia ei kuitenkaan ole mahdollista paikantaa tällä tavoin. Tällöin tarkoite ensin nimetään tuottamalla ensin

viittoma ja sen jälkeen sijoitetaan se viittomatilaan osoittamalla paikkaa etusormella. Viittomat sijoitetaan viittomatilaan aina viittojan omasta näkökulmasta. (Rissanen 1985, 17–18.)

4.3.3 Ei-manuaaliset elementit

Viittomakielen ei-manuaalisia elementtejä ovat ilmeet, suun artikulaatioliikkeet ja silmien, pään tai koko vartalon liikkeet (Rissanen 1985, 101). Ne eivät yleensä esiinny yksinään, vaan ne tuotetaan samanaikaisesti viittoman tai viitotun jakson kanssa. Ei-manuaaliset elementit voivat kantaa merkitystä, jolla vahvistetaan tai kumotaan viittomien viesti. Yleisimmin suomalaisessa viittomakielessä niitä käytetään kielellisinä operaattoreina lauseen tehtävien, funktioiden, merkitsemiseksi. Ne voivat vaikuttaa sanoman merkitykseen koko lauseen ajan, mutta niiden vaikutusala voi olla myös lyhyempi viitottu jakso. (Jantunen 2003, 94–95.)

Suomalaisessa viittomakielessä vakuutteluoperaattorina toimii pään nyökyttely, jonka avulla muodostetaan vakuuttelulauseita. Kieltolauseiden operaattorina toimii pään pudistelu, joka riittää muuttamaan myönteisen lauseen kielteiseksi. Kieltolauseen ei siis välttämättä tarvitse sisältää viittomaa, joka ilmaisee kielteisyyttä. Kysymyslauseet voidaan jakaa kahteen eri tyyppiin. Vaihtoehtokysymyksiin vastaukseksi riittää joko kyllä tai ei, hakukysymyksiin odotetaan pidempää vastausta. Suomalainen viittomakieli merkitsee ne omilla kysymysoperaattoreilla. Vaihtoehtokysymykset tuotetaan suomalaisessa viittomakielessä silmiä suurentamalla, kulmakarvoja kohottamalla ja kumartumalla hieman keskustelukumppaniin päin. Hakukysymyksen operaattoreita ovat silmien siristäminen, kulmien kurtistaminen ja ylävartalon kallistuminen keskustelukumppania kohti. (Jantunen 2003, 95–99; Rissanen 1985, 101.)

Suun artikulaatiosta yksittäisten viittomien aikana käytetään termiä huulio. Huulio voi jäljitellä puhuttua sanaa esimerkiksi silloin, kun viittoja aakkostaa sormillaan sanan tai henkilön nimen. Kahdesta eri käsitteestä voidaan käyttää samaa viittomaa, jolloin merkitysero tehdään huuliolla. Viittomakielessä on myös sellaisia huulioita ja suun asentoja, joilla ei ole yhteyttä puhutun kielen sanaan, vaan ne ovat ominaisia pelkästään viit-

tomakielelle. Ilmeet ja suun liikkeet ovat tärkeitä viittomakielen elementtejä. Niiden pois jättäminen vaikuttaisi viitotun viestin merkityssisältöön, mutta kieliopin kannalta ne eivät ole yhtä merkittäviä kuin muut aiemmin mainitut ei-manuaaliset kielelliset operaattorit. (Rissanen 1985, 103–104.)

4.3.4 Merkintäjärjestelmät

Suomalaisella viittomakielellä ei ole vakiintunutta kirjoitettua muotoa niin kuin puhutulla suomen kielellä. Siitä huolimatta myös viittomakieltä kirjoitetaan, mutta tapoja siihen on monia. Artikkelissaan *Viittomakielten erilaiset muistiinmerkitsemistavat* Leena Savolainen (2000, 189) jakaa muistiinmerkitsemistavat viiteen pääluokkaan: elävä kuva, piirroksiset ja valokuvat, viittomien tuottamisen kuvaus puhutulla kielellä, puhutun kielen glossit ja varsinaiset viittomakielten kirjoitusjärjestelmät.

Opinnäytetyössä käytimme kahta erilaista tapaa merkitä muistiin viittomakieliset käännöksemme. Käännösvaiheessa käytimme puhutun kielen glosseja ja käännöksen valmistuttua kuvasimme valmiin käännöksen videolle. Nykypäivänä viittomisen tallentaminen videokameralla on luontevin ja täsmällisin tapa tallentaa viittomakieltä, mutta videoon on hankala viitata puhutulla kielellä kirjoitetussa tekstissä (Savolainen 2000, 189). Huomasimme tämän opinnäytetyön jälkimmäisessä osassa, jossa analysoimme käännöksiämme. Videolle on myös vaikea tallentaa käännösprosessin eri vaiheita, joiden tallentuminen on käännösvastaavuuden takaamisen ja myöhemmän analyysin kannalta tärkeää. Lauseiden viittomakieliset käännökset on saatava kirjoitettuun muotoon myös siksi, että tietokoneohjelma, jonka on tarkoitus hyödyntää käännöksiämme, pystyy tunnistamaan vain kirjoitettuja merkkejä (Katri Haverinen & Stina Ojala, henkilökohtainen tiedonanto 15.5.2012).

Viittomakielen glossaus tarkoittaa viittomisen kuvaamista sanoin. Tämä on maailmanlaajuisesti levinnyt tapa merkitä muistiin viitottuja kokonaisuuksia. Jokaiseen lauseeseen sisältyvään viittomaan viitataan viittoman perusmerkitystä kuvaavalla, perusmuotoon kirjoitetulla sanalla. Nämä sanat ovat glosseja. Pelkkä glossi ei kuitenkaan sisällä tietoa viittoman muodosta. Vakiintunut tapa on kirjoittaa glossit suuraakkosin erotuk-

seksi puhutun kielen sanoista. Glossaustapa ei ole kuitenkaan kokonaan vakiintunut, vaan sitä sovelletaan usein omiin tarkoituksiin sopivaksi. Suomessa on yleisimmin käytössä Juha Paunun 1980-luvulla kehittämää merkintäsystemi. (Savolainen 2000, 193.) Puupankin tallennukseen käytetty tietokoneohjelma on ohjelmoitu ymmärtämään niin kutsuttua metaglossausjärjestelmää (Ojala, Stina, henkilökohtainen tiedonanto 24.10.2012). Tallensimme lopulliset käännökset myös metaglosseina (LIITE 2: Metaglossit), jotta ne voidaan syöttää puupankkitietokantaan.

Viittomakieltä metaglossatessa viittomat kirjoitetaan viittomaa vastaavalla suomenkielen glossilla. Viittomat kirjoitetaan pienellä ja ne erotellaan toisistaan välilyönneillä. Myös mahdolliset välimerkit lauseessa on eroteltava välilyönneillä. Jos viittomisessa sormiaakkostetaan jokin sana, on se metaglosseissa kirjoitettava kirjain kirjaimelta. Kirjaimet erotetaan toisistaan väliviivalla, välilyöntiä ei väleissä käytetä, esimerkiksi m-a-t-t-i. Jos viittoma on yhdysviittoma, tulee metaglosseja tehdessä kirjoittaa sen kaikki osat yhdistäen ne plusmerkillä toisiinsa. Välilyönnejä ei käytetä välissä. Yhdysviittomalla tarkoitetaan viittomaa, jossa kaksi tai useampi viittomaa muodostaa sanan, jonka suomenkielessä voi ilmaista yhdellä sanalla. Esimerkkinä tästä voi käyttää viittomaa APULAINEN, joka täytyy metaglossata apu+hän. (Ojala, Stina, henkilökohtainen tiedonanto 24.10.2012.)

Toistot merkitään toistettua viittomaa merkitsevän sanan perään plusmerkillä, jonka perään kirjoitetaan x-kirjain. Välilyönnejä ei käytetä sanojen väleissä. Viittomakieliset huuliot tulee metaglosseihin merkitä suurin kirjaimin, esimerkiksi sattuaPLÄH. Osoituksista käytetään lyhennettä os, jonka perään lisätään paikannusnumero. Ilmeet, eleet, sävyt ja kehon liikkeet merkitään niihin liittyvän sanan tai lauseen perään sulkuviivojen sisään, esimerkiksi helppo(korostetusti). Lauseen ollessa kysymyslause, laitetaan kysymysmerkki kysymyslauseen eteen. (Stina Ojala, henkilökohtainen tiedonanto 24.10.2012.)

5 KÄÄNTÄMINEN

Kääntämistä tehdään lähdekielestä kohdekieleen. Lähdekieli tarkoittaa kieltä, josta käännetään ja kohdekieli tarkoittaa kieltä, jolle käännetään. (Hytönen & Rissanen 2006, 17–18.) Kääntäminen on lähdeviestin kääntämistä kohdekielelle kohdekulttuuri huomioiden. Käännös eroaa tulkkauksesta käännösprosessiin varatun ajan määrän mukaan. Se eroaa tulkkauksesta myös siinä, että kääntämisessä joko kohdekieli tai lähdekieli on yleensä tekstimuotoista. Erona on myös se, että kääntämisessä joko kohdekielinen tai lähdekielinen materiaali on pysyvää. Käännös viittomakielen yhteydessä kuvaillaan Hytösen ja Rissanen toimittamassa Käden käänteessä -kirjassa seuraavasti:

Käännös, joka toteutuu äänellistä ja/tai visuaalista kanavaa käyttäen, ja viestinnän kielinä voivat olla kirjoitettu kieli tai puhuttu kieli ja viittomakieli. Eroaa viittomakielen tulkkauksesta lähinnä valmisteluun käytettävissä olevan ajan ja tuotoksen pysyvyyden suhteen. (Hytönen & Rissanen, 2006, 21.)

Viittomakielen kääntäminen eroaa puhuttujen kielten kääntämisestä siinä mielessä, että viittomakielen kääntämisessä joko kohde- tai lähdeteksti on aina viitottu, ei vain kirjoitettu. Tekstistä tekstiksi -käännös ei ole viittomakielessä mahdollista, koska viittomakielellä ei ole virallista kirjoitusmuotoa. (Tommola 2006, 128.)

Viittomakielen käännöstutkimus on tieteenalana varsin nuori. Tämän takia käännösstrategioita ja -teorioita tarkasteltaessa lähdetään liikkeelle puhuttujen kielten kääntämiseen kehitetyistä teorioista, koska niitä voi soveltaa myös viittomakielen kääntämiseen. Käännös tehdään joko miettien lähde- ja kohdetekstin mahdollisimman tarkkaa vastaavuutta lähdetekstiä painottaen, tai kohdetekstin toimivuutta kohdekulttuurissa kohdetekstiä painottaen. Ensin mainittua kutsutaan ekvivalenssiksi ja jälkimmäistä adekvaattisuudeksi. Ekvivalenssimuotoja on erilaisia. Esimerkiksi muodollinen ekvivalenssi tarkoittaa vastaavuutta lähdetekstin ja kohdetekstin muodon ja sisällön välillä, ja semanttinen ekvivalenssi tähtää lähde- ja kohdetekstin merkitysvastaavuuteen. (Hytönen 2006, 66–69.)

Kohdeteksti- ja lähdetekstilähtöisyyden välissä on skoposteoria, joka on yksi tunnetuimmista käännösteorioista. Skoposteoriassa avainasemassa on käännöksen skopos eli

tarkoitus, päämäärä, tavoite ja funktio, joka voi muuttua tekstin vastaanottajasta riippuen. (Hytönen 2006, 71.) Käännöstyössä apuna käytetään pragmaattisia adaptaatioita, joita ovat lähdetekstiin tehdyt lisäykset, poistot, korvaukset ja järjestyksen muutokset käännetyssä kohdetekstissä (Hytönen 2006, 79).

Kääntämisen malleja on olemassa erilaisia. Seuraavan alaotsikon alla käsittelemme typologis-kontrastiivista käännösmallia, jota olemme käyttäneet opinnäytetyössämme.

5.1 Typologis-kontrastiivinen kuvausmalli

Typologis-kontrastiivisen kuvausmallin on kehittänyt Diakonia-ammattikorkeakoulun viittomakielen yliopettaja Terhi Rissanen. Se on luotu alun perin tulkkioiskelijoiden opinnäytetyöprosessia varten, jotta käännöstyö jäsentyisi paremmin tekijälle itselleen. Mallin tavoitteena on tehdä näkyväksi käännösprosessin edellyttämä työmäärä ja toimia kohde- ja lähdekielen vertailun työvälineenä käännöstyön tekijälle. Suomen kielen ja suomalaisen viittomakielen rakenteellisten erojen vuoksi käännöksestä ei välttämättä tule alkuperäisen tekstin kanssa yhdenvertainen, jos se käännetään takaisin lähdekielelle. (Rissanen 2006, 121.)

Typologis-kontrastiivista kuvausmallia hyödynnettäessä kääntäminen aloitetaan muokkaamalla suomenkielinen lähdeteksti isoille kirjaimille tekstinkäsittelyohjelmalla. Tämän jälkeen tekstin sanajärjestys muutetaan vastaamaan viittomakielen sanajärjestystä siirtämällä verbit lauseiden loppuun. Seuraavassa vaiheessa kysyvät tai kieltävät viittomat sijoitetaan verbiviittomien perään ja suomen kielen sanat kirjoitetaan perusmuotoon, eli glossataan, merkitsemään sanoja vastaavia viittomia. Kolmannessa vaiheessa lauseesta poistetaan ne suomen kielen sanat, joita suomalaisessa viittomakielessä ei tavallisesti viitota. Neljännessä vaiheessa tekstiin lisätään viittomakielisiä elementtejä, kuten osoituksia ja klassifikaattorikäsimuotoja. Käännöksen kohdekieli ja -kulttuuri otetaan huomioon. (Rissanen 2006, 123.) Opinnäytetyömme liitteenä on muutama esimerkki typologis-kontrastiivisen kuvausmallin käytöstä käännöstyössämme (LIITE 3: Esimerkkejä typologis-kontrastiivisen kuvausmallin käytöstä).

5.2 Skoposteoria

Skoposteoriassa käännöksen skopos asetetaan käännöksen tärkeimmäksi kriteeriksi. Skopos tarkoittaa käännöksen tarkoitusta, päämäärää, tavoitetta ja funktiota. Skoposteorian mukaan tärkeintä kääntämisessä on huomioida käännöksen tarkoitus. Teorian kehittäjien mielestä ei ole mahdollista, että kääntäjä edes yrittäisi tarjota samaa informaatiota kuin lähdetekstin tuottaja. Kääntäjä tarjoaa niin paljon informaatiota ja sellaisessa muodossa kuin hän kokee tarpeelliseksi. (Hytönen, 2006, 71.)

Skopos on vastaanottajasta riippuvainen muuttuja, joten käännöksen skopos voi olla hyvin erilainen kuin lähdetekstin skopos. Skoposteoria ei ota kantaa siihen, pitäisikö skopoksen olla kohde- vai lähdetekstikeskeinen. Teorian mukaan käännös on onnistunut, jos se täyttää skopoksensa. (Hytönen 2006, 71–72.)

Käännöksillämme oli samanaikaisesti kaksi erilaista skoposta. Kääntäessämme meidän tuli tasapainotella muodollisen ekvivalenssin ja adekvaattisuuden välillä. Kun tavoitellaan muodollista ekvivalenssia, pyritään lähdetekstin muodosta poikkeamaan mahdollisimman vähän. Adekvaattisen käännöksen tarkoitus taas on toimia mahdollisimman hyvin kohdekielisessä kulttuurissa. (Hytönen, 2006, 67–69.)

5.3 Pragmaattiset adaptaatiot

Pragmaattiset adaptaatiot ovat niitä muutoksia, joita tekemällä kääntäjä saa aikaan käännöksen, joka toimii kohdekielessä ja -kulttuurissa mahdollisimman hyvin. Pragmaattisia adaptaatioita käytetään ratkaisemaan kielten merkitysvastaavuuksiin liittyviä käännösongelmia. Tällaisia ongelmia ovat erityisesti ne normi- ja konventioerot, joita esiintyy lähde- ja kohdekulttuurin kielenkäytössä. Konventioeroilla tarkoitetaan yleensä laadullisia eroja, kuten esimerkiksi tiettyjä säännönmukaisuuksia sanavalinnoissa, kielipillisten muotojen valinnassa, lauseenmuodostuksessa ja tekstin osien järjestyksessä. Käännettäessä olisi kannattavaa mukautua kohdekielen konventioeroihin, esimerkiksi suomen kielestä englannin kieleen käännettäessä muuttaa käyttöohjeen passiivimuoto

kohdekielille tyypilliseksi imperatiiviksi. Konventioeroja on myös määrällisiä. Tällaisia konventioeroja löytyy esimerkiksi virkkeiden, lauseiden ja lausekkeiden keskipituuksista. (Vehmas-Lehto 1999, 99, 107–112.)

Pragmaattiset adaptaatiot ovat lisäyksiä, poistoja, korvauksia tai järjestyksen muutoksia. Käännöksestä voidaan poistaa sellaisia yksityiskohtia, jotka eivät ole lukijan kannalta mielenkiintoisia. Syy järjestyksen muutokselle voi löytyä eri kulttuurien tekstikonventioiden eroista. Kääntäjä on yleensä se, joka arvioi pragmaattisten adaptaatioiden tarpeellisuuden. Toimeksiantajan kanssa kannattaa kuitenkin keskustella siitä, mihin tarkoitukseen käännös tehdään ja mitä siltä odotetaan. Mikäli pyritään kohdekulttuurin mukaiseen käännökseen, joitakin pragmaattisia muutoksia on käytännössä välttämättä tehtävä. (Vehmas-Lehto 1999, 99–112.)

5.4 Kontekstin merkitys käännöstyössä

Konteksti eli asiayhteys on avainasemassa sekä kielen sisällä tapahtuvassa viestinnässä että käännettäessä alkuperäistä viestiä kieleltä toiselle. Kontekstiin kuuluu kielellisen ympäristön lisäksi tekstinulkoinen ympäristö, kuten viestintätilanne ja kulttuuritekijät. (Vehmas-Lehto 2006, 87.)

Vehmas-Lehto (2006) kertoo Guttin relevanssiteoriaa käsittelevässä artikkelissaan, että yksikielinen viestintä perustuu päättelylle. Kaikkea viestintätilanteessa välitettävää informaatiota ei pueta sanoiksi. Sitä, mikä tekstissä on kerrottu jo aiemmin tai mikä on kaikkien viestintätilanteeseen osallistuvien henkilöiden tiedossa, ei tarvitse ilmaista uudelleen. Vastaanottaja pystyy päättelämään sen teksti- tai tilannekontekstin perusteella. Viestin lähettäjän rakentama viesti on aina yhdistelmä ääneen sanottua ja aiemmin esille tullutta tietoa sellaisessa suhteessa, minkä hän olettaa tarpeelliseksi, jotta vastaanottaja voi ymmärtää viestin. Vastaanottajan on täydennettävä sanoiksi koodattua viestiä kontekstitietojensa perusteella, jotta hän voi ymmärtää viestin oikein. (Vehmas-Lehto 2006, 87–88.)

Käännösviestintä perustuu päättelyyn yhtä vahvasti kuin yksikielinen viestintä. Jos kääntäjä käyttää kohdekielen suoria sanavastineita lähdekielen kontekstia huomioimatta, voi käännös sanallisen vastaavuutensa vuoksi saada aikaan väärinkäsityksiä. Se voi tuottaa erilaisia päättelyketjuja kuin lähdetekstin kirjoittaja on tarkoittanut. Tämän vuoksi kääntäjän on tehtävä päätelmiä lähdetekstistä, ja käyttää kohdekielisessä käännöksessä sellaisia ilmaisutapoja, joita kyseisessä kielessä on tapana käyttää. (Vehmas-Lehto 2006, 91.)

5.5 Kielenkääntäjän työkielet

Suomessa viittomakielentulkit tekevät tulkkauksia ja käännöksiä tavallisesti suomen tai ruotsin ja suomalaisen viittomakielen välillä. Suurin osa suomalaisista viittomakielentulkeista on äidinkieleltään suomenkielisiä. (Hynynen, Pyörre & Roslöf 2010, 53–54.)

Puhuttujen kielten puolella monet tulkit tulkkaavat pelkästään omaan äidinkieleensä päin, mikä on tulkkauksen laadun kannalta ihanteellinen tilanne. Suomalaisen viittomakielen tulkit tulkkaavat sen sijaan enemmän viittomakielen suuntaan, joka on useimmille vieras kieli. Sen opiskelu alkaa usein vasta tulkikoulutuksessa. Neljä vuotta kestävä koulutuksen aikana opiskelijat oppivat kielestä perusteet, ja kielen opiskelu jatkuu työn ohessa läpi työuran. (Hynynen, Pyörre & Roslöf 2010, 54–55.)

Roslöf ja Veitonen (2006) kertovat artikkelissaan *Tavoitteena toimivat tulkkauskäytännöt*, että tulkkausalan kirjallisuudessa korostetaan äidinkielen vahvuutta tulkkauskieleinä. He mainitsevat tekstissään Seleskovitchin ajatuksen siitä, että äidinkieleen tulkkauksen suositeltavuus perustuu tulkin kykyyn kontrolloida tuottamaansa kieltä paremmin, kun se on hänen äidinkielensä. Äidinkielelle tulkatessaan tulkki huomaa helpommin tekemänsä virheet ja kielelliset puutteet pystyen arvioimaan tulkkauksensa laatua. Artikkelissa esitetään myös äidinkieliperiaate, jonka mukaan äidinkielen jälkeen opitun kielen taso ei ole koskaan riittävän korkea tulkkauksen kohdekieleksi. Tästä syystä tulkin tulisi tulkata ja kääntää äidinkieleensä päin aina, kun se on mahdollista. (Roslöf & Veitonen 2006, 164.)

6 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

Tämä luku sisältää opinnäytetyömme kuvauksen vaihe vaiheelta, käännostemme analyysit sekä yhteenvedon havainnoista, jotka toistuivat useaan otteeseen käännoksiä tehdessämme. Kerromme myös, mitkä asiat sisältyvät toimeksiannon ajanottoon ja selvittämme, kuinka olemme merkinneet muistiin sanojen viittomavastineet.

6.1 Työvaiheet

Kevätlukukaudella 2012 Turun yliopiston tutkija Stina Ojala toimi opettajana yhdellä opinnäytetyökursseistamme. Hän etsi Turku bioNLP Groupin hallinnoimaan projektiin opiskelijoita, jotka kääntäisivät puupankkitietokannan suomenkielisiä lauseita viittomakielelle, analysoisivat käännoksensä ja mittaisivat käänno prosessiin kuluva n ajan. Meiltä molemmilta puuttui aihe, joten otimme tilaustyön vastaan. Kevään aikana osallistuimme kahteen puupankkitietokannan parissa työskentelevän työryhmän palaveriin, joissa käsiteltiin puupankin lauseista tehtyjä syntaksipuita ja projektin etenemistä. Palaverissa tutustuimme projektiin ja sen tavoitteisiin.

Syksyllä aloitimme opinnäytetyön tekemisen. Tapasimme opinnäytetyöohjaajiamme muutaman kerran ja saimme heiltä vinkkejä lähdemateriaaleista. Luimme yleistä kielitiedettä sekä teorian tietoa viittomakielestä, suomen kielestä ja kääntämisestä. Ennen käänno styön aloittamista valitsimme käänno sstrategiaksemme typologis-kontrastiivisen kuvausmallin ja käänno steoriaksi skoposteorian.

Saimme käännettäviksi 15 kontekstista irrotettua suomenkielistä lausetta. Etenimme käänno styössä typologis-kontrastiivisen kuvausmallin vaiheiden mukaisesti. Aloitimme ajanoton kuvausmallin ensimmäisessä vaiheessa, kun muutimme lauseen isoille kirjaimille ja lopetimme, kun käänno s oli mielestämme valmis. Käänno svaiheessa tallensimme käänno ksemme kirjoitettuun muotoon Juha Paunun glossimenetelmää käyttäen. Käänno sten glossit löytyvät liitteestä 4 (LIITE 4: Vastaavuuskaaviot, glossit ja kääntä-

miseen kulunut aika). Lopulliset käännökset muutimme metaglosseiksi (LIITE 2) puupankin tallennukseen käytettyä tietokoneohjelmaa varten.

Käännöksillämme oli kaksi eri skoposta. Niiden tuli olla mahdollisimman viittomakielisiä, mutta kuitenkin muodoltaan suhteellisen vastaavia lähdelauseen kanssa. Lähdelauseen muodollisen vastaavuuden tavoittelu johtui siitä, että meidän täytyi pitää kääntäessämme koko ajan mielessä, että teemme käännöksiä tietokoneohjelman kehittämistä varten, emme suoraan viittomakielen käyttäjille.

Käännettyämme ja kuvattuamme lauseet ensimmäisen kerran, annoimme ne äidinkieltään viittomakieliselle kuurolle käännettäväksi takaisin suomen kielelle. Takaisinkääntäjänä toimi Diakonia-ammattikorkeakoulussa käännöstyömme aikana työharjoittelujaksoa suorittanut Aino Laiho. Takaisinkäännöksissä esiintyvien väärinymmärrysten pohjalta hioimme käännöksiämme tarpeen vaatiessa. Viittomakielen lehtori Tiina Saarijärvi-Kivelältä saimme apua viittomien valinnassa ja sellaisten viittomien merkityksen tarkentamisessa, joita ei löydy *Suomalaisen viittomakielen perussanakirjasta*. Kun olimme saaneet lauseet hiottua lopullisiksi versioiksi, kuvasimme ne Diakonia-ammattikorkeakoulun tulkkausstudioissa. Kuvasimme jokaisesta lauseesta kaksi onnistunutta versiota, joista paremman valitsimme tallennettavaksi opinnäytetyön liitteenä olevalle DVD:lle (LIITE 5: Viitotut käännökset).

Vastaavuuskaavioiden suunnittelun ja rakentamisen aloitimme ennen käännöstemme videoimista. Viimeistelimme ne kuitenkin kuvausten jälkeen lisäämällä niihin ei-manuaalisia elementtejä, kuten huulioita ja ilmeitä.

Opinnäytetyömme ei edennyt selkeästi vaiheittain, vaan aina seuraavan toimenpiteen ollessa käynnissä myös edellinen hioutui paremmaksi. Esimerkiksi vielä vastaavuuskaavioita tehdessämme hioimme käännöksiämme, kun huomasimme niissä puutteita tai virheitä. Hiottujen käännösten kuvaamisen jälkeen käännöksiin ei tehty enää muutoksia, vaikka analyysien viimeistelyssä havaittiin edelleen epäkohtia. Kun lauseisiin ei kuvausten jälkeen enää ollut mahdollista tehdä muutoksia, etsimme lauseille kontekstit analyysimme tueksi. Kontekstin kautta saimme enemmän tietoa käännösten merkitysvastaavuuksien onnistumisesta ja kontekstittomuuden vaikutuksista käännöksiin.

6.2 Käännösten analyysi

Tässä alaluvussa analysoimme käännöksiä lause kerrallaan. Analyysissa esitämme lauseiden haasteet, perustelemme erityisesti haastavia käännösratkaisuja ja otamme kantaa käännösten onnistumiseen. Analyysi keskittyy pääasiassa lauseissa ja niiden kääntämisessä ilmenneisiin haasteisiin. Analyysit sisältävät viittauksia viittomakielen sanakirjaan, joka löytyy lähdeluettelosta teoksen koko nimellä *Suomalaisen viittomakielen perussanakirja*. Käytämme tekstin viittauksissa lyhennettä SVKP, jotta pitkät lähdeviittaukset eivät vaikeuttaisi tekstin lukemista.

6.2.1 Lause h1056/10

Käännettävän aineistomme ensimmäinen lause on:

Niin yksinkertaiselta se kuulostaa; Bostonin voittaminen. Mutta menkääpä tekemään se temppu käytännössä!

Haastavinta tämän lauseen kääntämisessä oli merkityssisällöltään sopivien viittomavastineiden löytäminen. Lause sisältää useita sanoja, jotka eivät suorina käännöksinä sovi viittomakieliseen ilmaisuun. Esimerkiksi rinnastuskonjunktio *mutta* ja partikkelina esiintyvä *niin* saivat tässä käännöksessä vastineet ilmeistä, eleistä ja viittomisen rytmityksestä. Molemmille on olemassa suora viittomavastine, mutta tällaisten sidossanojen käyttö viittomakielisessä ilmaisussa on kokemuksemme mukaan harvinaista.

Päädyimme käyttämään elettä tai ilmettä viittoman sijaan myös monen muun sanan kohdalla, jotta oikea merkitys välittyisi viitotusta käännöksestä. *Temppu*-sanana viittomavastine linkittyy vahvasti taikatemppejen tekemiseen. Käänsimme sen ilmeellä, jolla pyrimme ilmentämään käännöksessämme lähdetekstin sävyä ja asennetta Bostonin voittamista kohtaan. *Kuulostaa*-sanana käänsimme eleenä, joka kuvaa miettimistä.

Menkääpä-sanana kääntäminen oli haastavaa kolmesta eri syystä. Suomen kielen rakenteen näkökulmasta verbi on imperatiivimuotoinen. Tähän merkityksen kannalta itsenäiseen *menkää*-käskymuotoon kiinnittyy liitepartikkeli *-pä*, jolla on ehdottavaa sävyä

välittävä merkitys. Viittoman tai viittomakielisen lauseen sävy ilmaistaan ilmeellä ja viittoman variaatiolla. Käännöksessämme *-pä*-liite esiintyy epäilevänä ilmeenä, jonka vaikutus ulottuu siihen liittyvästä viittomasta lauseen loppuun saakka. Mielestämme pelkkä ilme ei välitä alkuperäisen lauseen haastavaa sävyä, mikäli *menkää*-sana käännettäisiin suoraan MENNÄ (SVKP, artikkeli 73)-viittomaksi. Välittääksemme lauseen syvämerkityksen, annoimme sanalle *mennä* vastineeksi viittoman YRITTÄÄ (SVKP, artikkeli 1037). Viittomakielessä imperatiivi ilmaistaan käskevällä etusormen heilautuksella siihen suuntaan, mihin käsky tai kehoitus osoitetaan. Tämä osoitus on viittomakielisen lauseen lopussa, jolloin sen vaikutus mielestämme kattaa sekä viittomat YRITTÄÄ (SVKP, artikkeli 1037) että TOTEUTTAA. Sanan *tehdä* käänsimme TOTEUTTAA-viittomaksi, koska TEHDÄ (SVKP, artikkeli 235) -viittoman merkitys ei vastaa alkuperäisen lauseen tarkoitusta.

Sanalle *käytäntö* ei löydy suoraa viittomakielistä vastinetta, joten käänsimme sen viittomalla OIKEASTI. Merkitykseltään ne vastaavat toisiaan, sillä Bostonin voittamista kehoitetaan alkuperäisessä lauseessa kokeilemaan todellisuudessa, eikä vain arvailemaan, miten siinä kävisi.

Muutimme käännöksessä lauseen rakennetta, koska viittomakielessä on tapana aloittaa lause kertomalla ensin asia, josta halutaan sanoa jotakin ja kertoa sen jälkeen, mitä siitä halutaan sanoa. Bostonin voittaminen on lauseen teema, joten muutimme lauseen rakennetta niin, että aloitamme lauseen BOSTON -viittomalla. Rissasen (2000, 147) mukaan retoriset kysymykset ovat viittomakielen ilmaisuja, joihin ei odoteta vastausta. Ne johtavat usein toteamuksiin.

Mietimme alkuperäisen lauseen ja käännöksemme tyylin vastaavuutta. Kontekstin puuttuessa on vaikea tietää, millaista sävyä alkuperäisen lauseen kirjoittaja on halunnut välittää. Takaisinkäännöksen perusteella käännöksemme on onnistunut, sillä takaisinkäännöksen merkityssisältö vastaa käsitystämme alkuperäisen lauseen sisällöstä. Käännös on ilmaisultaan viittomakielinen, mutta siitä on löydettävissä selkeät sana-viittomavastaavuudet alkuperäisen lauseen kanssa. Näin ollen käännös vaikuttaa käyttökelpoiselta myös sen varsinaisen funktion, käännöskoneen kehittämisen, näkökulmasta.

6.2.2 Lause j012/44

Aineistoin toinen lause on:

Siihen on tarkoitus päästä keräämällä yhteen ja asettamalla saataville jo olemassa olevia tietoja sekä tarkastelemalla uudelleen ja analysoimalla olemassa olevia merkityksellisiä tietoja.

Suomenkielisen rakenteen monimutkaisuus ja kontekstin puuttuminen olivat suurimpia haasteita tätä lausetta käännettäessä. Lauseesta ei suoraan ilmene, mitä *jo olemassa olevilla tiedoilla* tarkoitetaan tai se, mihin *olemassa olevilla merkityksellisillä tiedoilla* viitataan. Lisäksi alkuperäinen lause on muodoltaan passiivi. Passiivi-muodon käyttö on viittomakielessä harvinaista (Hytönen 2006, 82). Käännös- ja tulkkauksessa suomen kielen passiivirakenteen voi useimmiten muuttaa aktiiviksi, eli lauseeseen voi lisätä tekijän, jolloin se on helpommin ymmärrettävissä kohdekielellä. Ilman laajempaa asiayhteyttä emme kuitenkaan voi päätellä tekijää. Emme myöskään tiedä, mikä on se päämäärä, johon tietoja keräämällä on tarkoitus päästä.

Ilmaukselle *olemassa oleva* ei ole olemassa yleispätevää viittomakielistä vastinetta. Suomen kielestä viittomakieleen käännettäessä se on korvattava asiayhteyteen sopivalla tavalla. Sanakirja antaa OLLA-verbille (SVKP, artikkeli 250) merkityksen *olla olemassa*, mutta sitä käytetään merkityksessä *omistaa* jotakin. Meillä ei käännösvaiheessa ollut lauseelle laajempaa kontekstia, joten päätelmät, joiden pohjalta teimme käännöksen, perustuvat siihen, miten tulkitsimme alkuperäisen lauseen. Tulkitsimme, että *jo olemassa olevat tiedot* ovat sellaisia tietoja, jotka ovat kaikkien saatavilla, jotta niitä olisi mahdollista kerätä yhteen. Tämän päätelmän pohjalta *jo olemassa olevia tietoja* sai käännöksen TIETO AIEMMIN JULKAISTA os-2-3. *Olemassa olevat merkitykselliset tiedot* tulkitsimme päämäärän kannalta tärkeiksi tiedoiksi, jotka on valikoitu aiemmin julkaistun tiedon joukosta, eli *kerätty yhteen ja asetettu saataville*. Tämän päätelmän pohjalta *olemassa oleva* saa tässä yhteydessä erilaisen käännöksen kuin lauseessa aiemmin esiintynyt vastaava ilmaus.

Käännöksessämme sanan *kerätä* kohdalla käytämme viittomaa POIMIA. Tulkintamme mukaan *jo olemassa olevasta tiedosta* valikoidaan vain päämäärän kannalta oleelliset tiedot. KERÄTÄ-viittomaa käyttämällä olisi kerätty yhteen kaikki se tieto, mikä on jo aiemmin julkaistu.

Kääntämisen kannalta haasteellista oli myös se, että lauseessa ei kerrota, mikä on se päämäärä, johon tietoja keräämällä on tarkoitus päästä. Kontekstin puuttuessa emme tiedä, mihin lauseen ensimmäinen sana *siihen* viittaa, joten ainoa mahdollinen käännösratkaisu on osoitus, jonka suunta ei viittaa mihinkään tarkoitteeseen. Ilman kontekstia pelkän osoituksen käyttäminen aiheutti takaisinkäännöksen perusteella ongelmia lauseen merkityksen ymmärtämisessä. Jos lause esiintyisi kontekstissa, jolloin osoituksella olisi mahdollista viitata tarkoitettuun päämäärään, ymmärtämisvaikeuksia ei ehkä olisi. Toisaalta jos päämäärä olisi tiedossa, saattaisi olla järkevämpää käyttää osoituksen paikalla asiayhteyteen sopivaa viittomaa.

Tarkoitus-sanalle oli vaikea löytää viittomakielinen vastine. Viittomalla TARKOITTAA (SVKP, artikkeli 550) on vahvasti selittävä merkitys. Se edeltää usein selitystä jollekin asialle. Valitsimme käännökseemme SUUNNITELMA (SVKP, artikkeli 807)-viittoman, koska se viittaa samaan asiaan kuin *tarkoitus*-sana alkuperäisessä lauseessa, eli toimintaan, jolla tavoite saavutetaan. Käännöksen alussa viittoja viittoovartalo etunojassa ja kulmat koholla os-6 PÄÄSTÄ, sen jälkeen takanojassa kulmia kurtistaen SUUNNITELMA MILLAINEN (SVKP, artikkeli 1205). Vartalon liike kertoo, että tavoitteen saavuttamiseksi on ensin toimittava jollakin tavalla.

Käännöskoneen kehittämisen näkökulmasta käännöksen onnistumista arvioidessa on huomioitava, että käännöksemme perustuu mahdollisesti liian pitkälle vietyyn tulkintaan. Niiden tietojen perusteella, jotka meillä kääntämisestä ja viittomakielestä on, pidimme näitä tulkintoja käännöksen tekemisen kannalta välttämättöminä, jotta käännöksestä tulisi kohdekielellä ymmärrettävä kokonaisuus.

6.2.3 Lause j017/18

Kolmantena käänsimme lauseen:

a) Korvataan 1 kohta seuraavasti:

Tämän lauseen kääntämisessä haasteeksi muodostui sen kontekstittomuus. Lauseen merkityksen kannalta kontekstin puuttuminen aiheuttaa tulkinnanvaraisuutta, kun mieti-

tään viittomakielistä vastinetta sanalle *korvata*. Kirjaimellisesti vastaava viittoma KORVATA (SVKP, artikkeli 460) esiintyy pääasiassa rahallisen korvauksen yhteydessä. Periaatteessa tällainen korvausmääräys voisi olla tämänkin lauseen jatkona, jolloin olisimme käyttäneet viittomaa KORVATA. Kirjoitetussa kielessä vastaavanlaista ilmaisutapaa käytetään kuitenkin yleisesti esimerkiksi lakien säätämisen yhteydessä. Tällaisessa tapauksessa korvauskehoitus koskee sanallisen sisällön muuttamista kaksoispisteen jälkeen esiintyvän tekstikappaleen mukaiseksi. Mielestämme jälkimmäinen vaihtoehto on todennäköisempi, joten päädyimme kääntämään sanan *korvata* viittomalla MUUTTAA (SVKP, artikkeli 536), koska sen merkitys vastaa tässä tapauksessa paremmin lähdetekstin tarkoitusta. Asiayhteyden puuttuessa lauseesta ei myöskään ilme-ne, tarkoittaako *1 kohta* nimenomaan *kohtaa yksi*, vai halutaanko lauseella ilmaista vain, että jokin yksi kohta korvataan tällä tavalla. Pohdimme, että on todennäköisempää, että *1 kohta* tarkoittaa *kohtaa yksi*, joten käänsimme kohdan viittomalla ensin viittoman KOHTA ja sen jälkeen viittoman YKSI (SVKP, artikkeli 613).

Seuraavasti-sanana käänsimme viittomalla KUINKA (SVKP, artikkeli 1205), sillä viittoma SEURAAVA (SVKP, artikkeli 148) ei ole merkitykseltään sopiva tähän yhteyteen. Se ilmaisee asioiden järjestystä tai ajallista suhdetta toisiinsa. Viittoma KUINKA on *seuraavasti*-sanana tavoin ilmaisu, joiden jälkeen vastaanottaja voi odottaa lauseen saavan jatkoa. Näin ollen ne tuottavat suomenkielisen lauseen ja käännöksen vastaanottajissa saman reaktion: lisätiedon odottamisen. Viittomakielinen käännös on kuitenkin kysymyksen muodossa. Retoriset kysymykset ovat viittomakielessä yleinen tapa johdattaa vastaanottaja aiheeseen (Rissanen 2000, 147), mutta ilman kontekstia vastaanottajan on vaikea tulkita kysymys sellaiseksi, johon ei odoteta vastaanottajan reaktiota. Selkiyt-tääksemme lauseen jatkumista lisää, lisäsimme käännöksemme loppuun vielä *eleen*, jossa kädet aukeavat valmiina viittomaan. Mielestämme se vastaa merkitykseltään suomenkielen kirjoitetussa muodossa esiintyvää kaksoispistettä.

6.2.4 Lause w179/11

Neljäs kääntämämme lause on:

Ne siirtyivät Yhdysvaltojen hallintaan 1867 Alaskan kaupan yhteydessä.

Tässä lauseessa haasteellisimmaksi asiaksi nousi ennakkotieto Alaskan kauppaan liittyen. Pohdimme, että kun otetaan työmme tarkoitus huomioon, saammeko käännöksiä tehdessämme etsiä lisätietoa liittyen lähdelauseessa käsiteltävään asiaan. Mietimme yleisestikin, kuinka paljon ennakkotietomme saa vaikuttaa käännökseen. Periaatteessa voisimme yleissivistyksen pohjalta tietää, mistä Alaskan kaupassa oli aikoinaan kyse. Tässä tapauksessa tarkistimme asian netistä, koska oikean viittoman löytäminen *kauppa*-sanalle ilman sitä tuntui mahdottomalta.

Mietimme, pitääkö meidän yrittää unohtaa kaikki ennakkotieto asiasta ja pyrkiä kääntämään lause vain sen tiedon avulla, joka itse lauseesta tulee ilmi? Käännösohjelmalla ei tule olemaan mitään ennakkotietoa mistään lauseissa esiintyvistä aiheista, koska sen tehtävä on vain kääntää kieltä mahdollisimman hyvin. Näin ollen se voisi tehdä sekavia käännöksiä, jos sille on jossakin vaiheessa syötetty jotakin ylimääräistä lähdelauseessa lukematonta tietoa jonkun kohdekielisen käännöksen kohdalla. Tämän lauseen kohdalla teimme kuitenkin pienen lisäyksen käännöksessä ilmenevään informaatioon, koska käännös ei olisi toiminut kohdekielessä ilman sitä. Mielestämme lauseessa ei täysin tule selväksi, mistä Alaskan kaupassa on kyse. Ostaako joku Alaskan vai onko kyse muusta kaupankäynnistä? Tarkistimme asian ja viitomme kohdan seuraavasti: YHDYSVALLAT-4 (SVKP, artikkeli 1005) os-4 ALASKA os-2y 4-OSTAA-2y (SVKP, artikkeli 483). Käännöksestämme tulee ilmi se, että juuri Yhdysvallat osti Alaskan. Tätä ei kuitenkaan suoraan selvästi sanota lähdekielisessä lauseessa. Päätimme tavoitteissamme nostaa käännöksen toimivuuden kohdekielessä korkeammalle, kuin tiukan, orjallisen alkuperäistekstin merkityksen noudattamisen.

Lauseen kääntämistä hankaloitti paljon se, että lauseen tapahtumat tuli jollain tapaa sijoittaa tapahtumaan samaan aikaan samassa paikassa. Alkuperäisessä lauseessa tämä ilmaistaan *yhteydessä*-sanalla, mutta sille ei mielestämme löytynyt viittomakielestä viittomaa, joka olisi kantanut samaa merkitystä. Ratkaisimme asian käyttämällä käännöksessämme mielestämme onnistuneesti viittomia AIHEUTTAA ja YHTAIKAA. Viitto-

mallalla YHTAIKAA saimme tuotua käännökseemme lähdelauseessa esiintyvää tapahtumien samanaikaisuutta, jota lähdelauseessa esiintyvä *yhteydessä*-sana ilmaisee. AIHEUTTAA viittoma taas tuo käännökseen selvyyttä siitä, että lähdelauseen tapahtumat tapahtuvat samassa paikassa ja ne liittyvät vahvasti toisiinsa. *Yhteydessä*-sanana ansiosta lähdelauseesta jää mieleen vaikutelma, että pääasia Alaskan kaupassa oli nimenomaan Alaskan ostaminen ja lauseessa esiintyvät *ne* tulivat vain kaupanpäällisinä. Näin ollen Alaskan ostaminen aiheutti *niiden* siirtymisen Yhdysvaltojen hallintaan. Sama mielikuva tulee mieleen lukiessa lähdelauseetta. Myös tästä syystä viittomavalinta AIHEUTTAA on mielestämme toimiva.

Emme mielestämme olisi voineet käyttää käännöksessämme pelkästään OSTAA-viittomaa, koska lauseessa ei puhuta mitään siitä, että Yhdysvallat olisi nimenomaan ostanut lauseessa mainittavat *ne*. Emme myöskään voineet käyttää Alaskan yhteydessä OSTAA-viittomaa ja sitten taas *niiden* yhteydessä HALLITA –viittomaa (SVKP, artikkeli 410), koska silloin lauseesta ei olisi tullut ilmi se, että tapahtumat tapahtuvat samanaikaisesti samassa paikassa.

6.2.5 Lause t024/8

Viidennen käännöksen alkuperäinen lause on seuraavanlainen:

Maassa alkoi massiivinen kansannousu 17. helmikuuta, jonka yhteydessä kansalaiset vaativat itselleen äänioikeutta ja sananvapautta.

Käännöksemme alkaa lauseen ajanilmaisella viittomakielelle tyypilliseen tapaan. Tämän jälkeen *massiivinen* saa viittomavastineen SUURI ja *kansannousu* on KAPINA. *Alkoi* siirtyi verbinä päälauseen loppuun. Suomen kielen sana sisältää imperfektin tunnuksen *-i*, joka voidaan viittomakielessä ilmaista viittomalla JO. Sitä käytetään vain harvoin, sillä aikamuoto ilmenee yleensä asiayhteydestä. Nykyhetkestä puhuttaessa ALKAA (SVKP, artikkeli 659)-viittoman tilalle sopisi myös viittoma PUHJETA, jota ei menneisyydessä tapahtuneesta kapinasta voi käyttää (Tiina Saarijärvi-Kivelä, henkilökohtainen tiedonanto 26.3.2013). Käännöskonetta ja laajemman kontekstin puuttumista ajatellen viittoman JO käyttö käännöksessä voisi olla perusteltua. Ensimmäisen version

perusteella tehdyn takaisinkäännöksen aikamuoto oli kuitenkin imperfekti, vaikka käännöksen ensimmäiseen versiossa ei käytetty erillistä viittomaa mennyttä aikaa korostamassa. Tämän vuoksi se puuttuu myös lopullisesta käännöksestä.

Haastavinta tämän lauseen kohdalla oli löytää vastine sanalle *yhteydessä*, koska sille ei ole kontekstista riippumatonta viittomavastinetta. *Yhteydessä*-sanana käänsimme viittomalla JAKSO (SVKP, artikkeli 113). Kapinaan viittaavaan osoituksen, sanan *jonka* vastineen, os-4 kanssa tämä ratkaisu kääntyisi suomen kielelle ilmauksena *sen aikana*. Tämän lauseen kohdalla *yhteydessä*-sanalla on tulkintamme mukaan sama merkitys, kuin sanaparilla *jonka yhteydessä*.

Sanan *vaatia* olemme kääntäneet viittomalla VAATIA (SVKP, artikkeli 646). Sanan *itselleen* merkitys sisältyy VAATIA viittoman tekosuuntaan. Viittoessamme kyseistä kohtaa on rintamasuuntamme kohti kohtaa, johon lauseessa esiintyvä maa on paikannettu. Tällä tavalla viitottaessa syntyy mielikuva siitä, että juuri kansalaiset vaativat jotain maalta. Se, kenelle äänioikeutta ja sanavapautta vaaditaan, sisältyy myös *kapina*-sanana merkitykseen. Sanakirjan mukaan kansannousu on kansalaisten järjestämä kapina esivaltaa vastaan (Suomen kielen perussanakirja A-K 2001, 391), joten kansa on vaatimuksia esittävä osapuoli, joka pyrkii parantamaan asemaansa.

6.2.6 Lause w107/13

Kuudentena saimme käännettäväksemme lauseen:

Jotain merkkejä asuinkentästä on silti vielä nähtävillä Lankojärvellä.

Alkuperäisen lauseen rakenne oli viittomakielisen käännöksen kannalta haasteellinen. Jotta saimme käännöksestä ymmärrettävän, jaoimme lauseen kahteen osaan:

Lankojärvellä on silti vielä joitakin merkkejä nähtävillä. Ne kertovat, että siellä on asuinkenttä.

Viittomakielinen käännös alkaa kohdekielelle tyypillisesti paikanilmaisulla, eli Lankojärven sormituksella. *Merkkejä*-sana sai suoran viittomavastineen MERKKI, jonka mo-

nikko muodostetaan toistamalla viittoma kertaalleen. *Nähtävillä*-sanon käänsimme viittomilla NÄHDÄ ja VOI.

Toinen haastava tekijä oli *asuinkenttä*-sanon sijapääte *-stä*. Ongelmana oli saada *nähtävillä olevat merkit* viittaamaan asuinkenttään, eikä esimerkiksi Lankojärveen. Päädyimme tekemään käännökseen lisäyksen VINKKI, sillä pelkkä *merkkeihin* kohdistuva osoitus os-4-2 ei yksin riitä yhdistämään niitä asuinkenttään.

Myös sana *asuinkenttä* aiheutti ongelmia. Tuntemattomana terminä sen merkitys jää avoimeksi, koska lauseella ei ole laajempaa kontekstia. Sille ei myöskään löydy sanakirjamuotoa, eikä lauseen perusteella voi varmasti päätellä, onko asuinkenttä edelleen olemassa. *Silti vielä nähtävillä* voisi viitata siihen, että asuinkentästä ei ole enää jäljellä kuin muutamia merkkejä, mutta emme lisänneet aikamuotoa käännökseen.

Ensimmäisen version takaisinkäännös ei merkitykseltään täysin vastannut alkuperäisen lauseen merkitystä:

Lankojärvestä voi kuitenkin vielä nähdä muutamia merkkejä. Ne viittaavat siihen, että siellä on asutusta. (Laiho 2012)

Merkityserot johtuvat pääasiassa siitä, että takaisinkääntäjämme on tulkinut Lankojärven olevan järvi, eikä paikkakunta, kuten itse käännöstä tehdessämme ajattelimme. Laajemman kontekstin puuttuessa molemmat tulkinnat ovat periaatteessa mahdollisia. Tämä tulkintaero johtuu kuitenkin viittomakielisessä käännöksessä tapahtuneesta virheestä. Käännöksen ensimmäisessä versiossa sormitimme, eli aakkostimme nimen sormiaakkosia käyttäen, vain yhdysnimen ensimmäisen osan ja käytimme loppuosassa viittomaa JÄRVI. Lopullisessa käännöksessä sormitetaan koko nimi.

Suoran käännöksen ASUA+ALUE saanut *asuinkenttä* oli luultavasti vieras termi myös takaisinkääntäjälle, sillä se sai takaisinkäännöksessä merkityksen *asutus*. Tämä saattaa osaltaan selittää merkityseroja viittomakielisen käännöksen ja takaisinkäännöksen välillä.

6.2.7 Lause s106/28

Seitsemäs lause on seuraavanlainen:

Kauha ja kattila eivät aivan riitä, koska makkaramassa pitää valmistaa jotenkin.

Sanalle *aivan* ei löydy viittomavastinetta. Käänsimme sen ilmeellä, joka pyrimme ilmaisemaan samalla mietiskelyä ja pahoittelua: pieni miettimistauko sekä viittoman ja päänpudistuksen sitkoisuus viittoman RIITTÄÄ aikana. Lauseessa ei päänpudistuksen lisäksi ole erillistä viittomaa ilmaisemassa kielteisyyttä. *Massa* sai käännöksessä viittomavastineen TAIKINA. Se ei ole suora vastine, mutta taikina on merkitykseltään samankaltainen: keskeneräinen tuote, josta valmistetaan jotakin. Varmistimme sen sopivuuden natiivilta kielenkäyttäjältä. *Valmistaa*-sana sai viittomavastineen TEHDÄ (SVKP, artikkeli 397), jota käytetään muun muassa ruuan valmistamisen yhteydessä. Päädyimme edellä mainittuun viittomaan, koska alkuperäisessä lauseessa makkaramassan valmistamistapaa ei ole määritelty. Muussa tapauksessa käännökseen olisi voinut sopia makkaramassan valmistamistapaa kuvaavampi luonnehdinta. Myös käännöskonetta ajatellen tämä ratkaisu on paras viittomavastineen merkityksen ollessa sopiva. Jos olisimme käyttäneet jotakin kuvaavampaa viittomaa, ei makkaramassa olisi enää valmistettu *jotenkin* vaan jollakin tietyllä tapa.

Ensimmäisessä käännösversiossa viittasimme kauhaan ja kattilaan kaariosoituksella. Takaisinkäännöksessä osoitus oli tulkittu monikon merkitsijäksi: kauhoja ja kattiloita ei ollut riittävästi. Vaihdoimme kaariosoituksen erillisiksi osoituksiksi os-4 ja os-6, jotta olisi selvää, että kauhoja ja kattiloita on vain yksi kappale kumpaakin.

6.2.8 Lause f803/33

Seuraavaksi käänsimme lauseen:

Me istutaan Karrin kyydis ja ajetaan ostarille.

Alkuperäisessä lauseessa käytetään passiivirakennetta monikon kolmannen persoonan muotona, mikä on puhekielelle tyypillistä (ks. passiivi). Tämä ei vaikuta merkityssisältöön, eikä aiheuta ongelmia kohdekieliselle käännökselle, mutta tekee lauseesta selkeästi puhekielisen. Koetimme hakea viittomakieliseen käännökseen puhekielisyyttä ilmeiden, suomen kielestä riippumattoman huulion ja rennon viittomistyylin kautta. Takaisinkäännös oli merkityssisällöltään täysin vastaava.

Sanat *istutaan kyydis* käänsimme KYYTI-viittomalla. Viittomakielessä ISTUA-viittoman lisääminen on tarpeetonta, koska istuminen sisältyy käyttämämme viittoman merkitykseen. Lause olisi viittomakielessä toimiva myös pelkällä AJAA (SVKP, artikkeli 408) -viittomalla, koska siihen sisältyy myös kyyditsemisen merkitys. Ilman erillistä viittomaa, joka ilmaisee kyydissä istumista, takaisinkäännös olisi kuitenkin luultavasti epätasemmampi.

Käännöstä tehdessämme pohdimme, ilmeneekö siitä, että nimenomaan Karri on kuski. Toinen käännösvaihtoehto, josta kuljettaja tulee selkeämmin ilmi, olisi voinut olla OSTARI-5 k-a-r-r-i 1-AJAA-5 / ME KYYTI. Pitäydyimme kuitenkin alkuperäisessä vaihtoehdossamme, joka osoittautui takaisinkäännöksen perusteella toimivaksi. Se vastaa lähdelauseetta myös muodollisesti paremmin.

6.2.9 Lause w057/22

Yhdeksäs lause on seuraavanlainen:

* Hakutoiminto, jolla voidaan hakea merkkijonoja tekstitiedostosta.

Sanan *jolla* käänsimme viittomalla os-4 AUTTAA (SVKP, artikkeli 189). AUTTAA-viittoma on kohdassa tarpeellinen, koska jos olisimme käyttäneet pelkkää osoitusta, olisi lauseessa esiintyvistä hakutoiminnoista tullut tekijä. AUTTAA-viittoma teki hakutoiminnoista käännöksessäkin objektin, jonka avulla tehdään jotakin.

Kohta *hakea tekstitiedostosta* oli hiukan vaikea kääntää. Olemme kääntäneet sen siten, että viittomme ensin viittoman HAKEA (SVKP, artikkeli 833) ja sen jälkeen ”poimim-

me” merkkijonon artikulaatiopaikasta 2y käsimuodolla, joka muistuttaa sormiaakkosta G. Sormiaakkosta G muistuttava käsimuoto toteutetaan siten, että oikean käden kämmen on suunnattuna eteenpäin ja rystyset oikealle päin. Käsi on nyrkissä lukuun ottamatta peukaloa ja etusormea. Peukalo osoittaa suoraan eteenpäin ja samoin myös etusormi toisesta nivelestä alhaaltapäin laskettuna. Artikulaatiopaikkaan 2y olimme hetki sitten paikantaneet *tekstitiedoston*. Tämä merkkijonon ”poimiminen” tekstitiedostosta korvaa käännoksessämme lähdelauseen tekstitiedoston päätteen *-sta*. Ilman tätä ratkaisua tekstitiedostosta saattaisi muodostua lauseen subjekti, vaikka sen kuuluu olla objekti. *Tekstitiedosto*-sanana kääntämiseen käytimme natiivin viittomakielisen meille ehdottamaa viittomaa. *Merkkijono*-sanana käänsimme viittomalla viittoman MERKKI (SVKP, artikkeli 438), jonka jälkeen viitoimme eteemme sivuttaiseen jonoon tavuja käsimuodolla, joka muistuttaa sormiaakkosta G.

Takaisinkäännöksen perusteella käännoksen raakaversiossa oli epäselvyyttä siinä, missä mikään auttaa. Tästä syystä lisäsimme toiseen käännoversioomme lisää osoituksia selventämään käännoksemme viittaussuhteita lähdetekstin viittaussuhteita vastaaviksi.

Suomenkieliseen takaisinkäännökseen oli myös ilmestynyt *he*-tekijä, jota ei alkuperäisessä lähdelauseessa ollut. Emme kuitenkaan lähteneet tämän huomion pohjalta tekemään käännokseemme muutoksia, koska ajattelimme tämän muutoksen johtuneen siitä, että passiivi-muoto on suhteellisen harvinainen viittomakielessä. Tästä syystä kuuro ehkä alitajuisesti ymmärsi jonkin osoituksen tekijäksi. Mielestämme kuitenkin mitään osoituksia, jotka on ehkä ymmärretty väärin tekijöiksi, ei voi käännoksestämme poistaa. Osoitusten poisto heikentäisi käännoksen ja lähdetekstin merkitysten vastaavuutta. Takaisinkäännöksessä ilmenneitä väärinkäsityksiä saattoi lisätä myös se, että olimme viittoneet käännoksemme kameralle hieman eri tavoin paikantaen ja tauottaen, kuin olimme tarkoittaneet ja glosseihimme kirjoittaneet.

6.2.10 Lause b202/56

Kymmenes kääntämämme lause on:

Salla puolestaan koittaa takuulla ottaa kaiken kunnian siitä, miksi ylipäättään neuleen halusin.

Tämä lause sisältää sanoja, joiden merkitystä on vaikea ymmärtää ilman kontekstia. Myös viittomavastineiden löytäminen ja lauseen syy–seuraus-suhteen välittäminen käännökseen oli haastavaa.

Puolestaan viittaa luultavasti johonkin, mitä lauseen kirjoittaja on aiemmin kertonut. Ilman kontekstia tämä päätelmä perustuu kuitenkin vain omaan käsitykseemme sanan *puolestaan* merkityksestä. Emme löytäneet sanalle suoraa viittomavastinetta, joten käytimme lauseen alussa avokämmenen viittausta Sallan suuntaan ilmaistaksemme, että nyt puhutaan nimenomaan Sallasta.

Ilmaisu *ottaa kunnia* kääntyi viittomiksi KUNNIA (SVKP, artikkeli 743) ja ROHMU (SVKP, artikkeli 1077). Mietimme aluksi OTTAA-viittoman sopivuutta lauseeseen ja yritimme varioida sitä ottamisen kohteeseen nähden sopivalla tavalla. Pyysimme apua viittomavalinnassa viittomakielen lehtori Tiina Saarijärvi-Kivelältä (Henkilökohtainen tiedonanto 26.3.2013), ja saimme varmuuden siitä, että viittoma ROHMU on merkitykseltään parempi.

Lauseen tapahtumien välisen suhteen ilmaiseminen käännöksessä on ongelmallista. Käytimme SYY (SVKP, artikkeli 91) -viittomaa luodaksemme lauseille syy–seuraus-suhteen, mutta merkitys ei ole täysin vastaava. Alkuperäisessä lauseessa sana *siitä* vaikuttaa viittaavan neuleen haluamisen alkuperäiseen syyhyn, mutta emme mielestämme saaneet samanlaista viittaussuhdetta aikaan viittomakielisessä käännöksessämme.

Ylipäättään-sana, sen tuoman merkityslisän ymmärtäminen ja kääntäminen oli erittäin ongelmallista. Tulkitsimme, että sillä on pääasiassa neuleen haluamisen syytä korostava merkitys. Emme kuitenkaan löytäneet sille vastinetta. Sen puuttuminen käännöksestä ei mielestämme vaikuta lauseen pääasialliseen merkityssisältöön.

6.2.11 Lause f702/42

Lauseista seuraava on:

Sitä sattuu toisinaan, tulva on lyhytkestoinen, mutta valtaisa.

Olemme kääntäneet käännöksessämme lauseen siten, että ensin kerrotaan tulvan olevan valtaisa ja vasta sen jälkeen se, että se laskee nopeasti. Tämän teimme, jotta aikajärjestys muuttuisi ”oikeaksi”, eli lauseen tapahtumista ensimmäiseksi tapahtuva asia tapahtuu käännöksessä myös ensin. Jotta tulva voi laskea, sen täytyy ensin olla olemassa. Tällainen järjestys käännöksessä helpottaa myös kuvailua, jota käytimme vahvasti tässä käännöksessä. Sanat *valtaisa* ja *lyhytkestoinen* olemme kääntäneet viittomakielelle tyypillisesti kuvailemalla.

Lähdelauseessa esiintyvän *mutta*-sanon olemme korvanneet vartalon pienellä sivuttaisuuntaisella liikkeellä. Mielestämme suora viittomavastineen antaminen sanalle *mutta* olisi hienoisesti muuttanut lähdetekstin merkitystä ja sävyä sekä tehnyt käännöksessämme enemmän lähdekielen mukaisen. Lähdetekstiä lukiessa mieleen jää kuva tulvas-
ta, jonka korostetumpi ominaisuus on sen valtaisuus. Jos käyttäisimme MUTTA(SVKP, artikkeli 457)-viittomaa myös käännöksessämme, tulvan korostetumpi ominaisuus olisi lyhytkestoisuus. Kun jätimme viittoman pois, saimme ominaisuudet ainakin samanaarvoisiksi, vaikka valtaisuuden tietynlainen korostaminen ei välttämättä onnistunutkaan.

Mietimme, täytyykö ennen valtaisan tulvan kuvailua viittoa viittoma TULVA kuvaamaan lauseen tekijää. Päädyimme jättämään neutraalin TULVA-viittoman pois ja viittomaan TULVA-viittoman korostetusti siten, että tulvan *valtaisuus* ilmenee viittoman viittomisen aikana. Tämä siksi, että ”kokoon ja muotoon viittaava aines on herkkä sulautumaan nominaaliin, jos viittoman muoto sen sallii” (Rissanen 1985, 126). Liitimme siis lauseessamme esiintyvän kokoon liittyvän aineksen *valtaisa* lauseemme nominaaliin *tulva*. Näin ollen käännökseemme ei mielestämme tarvitse lisätä erikseen tekijää viittomalla TULVA ennen kuin alamme kuvailla, millaisesta tulvasta on kyse. Yksi vaihtoehto olisi ollut viittoa viittoma VESI (SVKP, artikkeli 913) ennen TULVA-viittomaa, mutta emme kuitenkaan nähneet sitä välttämättömäksi. Sen lisääminen olisi myös vaikeuttanut vastaavuuksien etsintää.

6.2.12 Lause e1073/5

Kahdentenatoista käänsimme seuraavan lauseen:

Olemme nähneet, miten perustuslain nojalla alueille myönnetyt toimivaltuudet eurooppalaistuvat.

Tämän lauseen käännösprosessiin kulunutta aikaa lisää huomattavasti se, että aluksi ymmärsimme lauseen viittaussuhteet väärin ja näin ollen ensimmäisestä käännösversioista tuli epäonnistunut. Joutuimme tekemään käännökseen paljon järjestyksen muutosta, jotta viittaussuhteet käännöksessä vastaisivat alkuperäistä lausetta, ja erottamaan *olemme nähneet* - - - *eurooppalaistua* omaksi lauseekseen.

Käännöksen ensimmäisessä versiossa annoimme sanalle *eurooppalaistua* selittävän käännöksen, koska emme löytäneet sille viittomavastinetta. Merkitysvastaavuudeltaan ratkaisu oli takaisinkäännöksen perusteella toimiva, mutta kielellistä ja tyylillistä vastaavuutta ajatellen huono. Lopulliseen käännökseen pyysimme natiivin kielenkäyttäjän mielipidettä, ja saimme vastineeksi EUROOPPA+MUUTTUA. Se on asiatyylinen ilmaus, josta on löydettävissä myös vastaavuus lähdetekstiin verrattaessa. Käännöksessä käytetty MUUTTUA-viittoma löytyy Suomalaisen viittomakielen perussanakirjasta artikkelinumerolla 536.

Takaisinkäännöksessä oli epäkohtia siinä, kenelle myönnetään ja mitä. *Alueet* ja *toimivaltuudet* saivat takaisinkäännöksessä päinvastaiset roolit. *Toimivaltuudet* muuttuivat tekemisen kohteeksi, toimivaltaisiksi, joille *alueet* myönnettiin. Tähän tulkintavirheeseen saattoi viittaussuhteiden virheellisyyden lisäksi vaikuttaa myös lauseen passiivimuoto. Takaisinkäännöksen pohjalta lisäsimme käännökseemme alueisiin kohdistuvan viittoman 1-ANTAA-3 myöntämisen perään ja viittauksen os-4-2 toimivaltuuksiin, jotta käännöksestä kävisi selkeämmin ilmi se, kenelle myönnetään ja mitä.

Selkeyttääksemme viittomakielisen käännöksen rakennetta, siirsimme lisäyksen *perustuslain nojalla* myöntämisen perään. Se sai lopulta käännöksen SYY PERUSTUSLAKI os-vasen-käsi.

6.2.13 Lause h1012/22

Kolmastoista lause on:

Kerrottakoon se heti.

Tämän lause on rakenteeltaan erittäin haastava. Se on kolmannen persoonan imperatiivi- eli jussiivilause, joka on passiivissa. Ensimmäisen käännösversion takaisinkäännöksessä tuli selvästi esille passiivirakenteen ongelmallisuus käskymuodon yhteydessä.

Ensimmäinen versio:

HETI os-2a KERTOJA 1-käskysormi-2

Ensimmäisessä versiossa *kerrottakoon* sai viittomavastineen KERTOJA, jonka perään lisäsimme etusormen heilautuksen itsestämme pois päin kämmenen osoittaessa alkuperäisessä alaviistoon.

Takaisinkäännös:

Mene heti kertomaan! (Laiho 2013)

Takaisinkäännöksessä käsky kohdistuu yksikön toiseen persoonaan. Osoitus os-2a, joka on vastine pronominille *se*, on kontekstin puuttuessa tulkittu viittomaksi SINÄ. Suomen kielessä *se* on ymmärrettävissä viittaukseksi johonkin aiempaan tai tulevaan, vaikka lause on irrotettu kontekstista. Viittomakielisessä käännöksessä osoitusvastineen merkitys on vaikeasti ymmärrettävissä, koska ilman kerrottua tarkoitetta *se* ei viittaa mihinkään. Osoitus on kuitenkin ainoa mahdollinen vastine pronominille *se*. Päädyimme takaisinkäännöksen perusteella siihen tulokseen, että merkitysero aiheutui pääasiassa kontekstin puutteesta ja alkuperäisen lauseen passiivimuodosta. Emme voi lisätä käännökseen tekijää, joten pelkän takaisinkäännöksen perusteella päätimme olla tekemättä lauseeseen muutoksia.

Alkuperäisen lauseen kieliopillinen rakenne selvisi meille täsmällisesti, kun aloimme tutkia tarkemmin käännösten kielellistä vastaavuutta teorian tiedon avulla. Ensimmäistä versiota tehdessämme tunnistimme lauseen imperatiiviksi, ja käytimme käännöksessä viittomakielisille käskylauseille tyypillistä etusormen käskevää liikettä verbin perässä. Jussiivilausetta ei kuitenkaan kohdisteta suoraan puhuteltavalle, ja *se* voi kohdistua

myös kehottajaan itseensä. Käskysormen merkitsemä kehotus voi kohdistua vain yhteen suuntaan kerrallaan, eikä kehotuksen kohde ole selvitettävissä. Lisäksi siihen sisältyy sallimisen tai myöntymisen merkitys. Näiden tietojen pohjalta päätimme muuttaa käskysormen viittomaksi ESITELLÄ (SVKP, artikkeli 186) ja sijoitimme sen samaan paikkaan KERTOJA-viittoman perään myötämielisen ilmeen kanssa. Näin lauseen viesti ei henkilöidy eikä sen merkitys ole enää käskevä.

6.2.14 Lause b801/32

Neljäntenätoista käänsimme alla olevan lauseen:

"Törkeet nakkisormetkin".

Suurin haaste tämän lauseen kohdalla oli käänkösvastineen löytäminen *nakkisormille*. Viittomakieleen kuuluu tärkeänä osana visuaalisuus ja asioiden kuvailu. Käännöksessä kuvailemme, miltä *nakkisormet* näyttävät. Tämän ratkaisun rakenteeseen vaikuttaa mielikuvamme siitä, millaiset nakkisormet ovat. Vaihtoehtona olisi ollut suora käänkö NAKKI+SORMET tai viittomien SORMET NIIN-KUIN (SVKP, artikkeli 302) NAKKI muodostama vertaus. Kuvaileva ratkaisu, johon päädyimme, on kuitenkin kohdekieleen sopivampi ja takaisinkäännöksen perusteella syvämerkitys välittyy natiiville kielenkäyttäjälle. Ei-manuaaliset elementit ovat tärkeässä osa kohdekielistä tuotosta. Viittomakielinen huulio korostaa nakkisormien ominaisuuksia ja ilme kertoo suhtautumisesta niitä kohtaan.

Liitepartikkeli *-kin* kohdistaa fokuspartikkelina huomion nakkisormiin, ja antaa samalla ymmärtää, että nakkisormet eivät ole ainoa asia, johon lauseen kirjoittaja on kiinnittänyt huomiota. Sillä on vastaavanlainen merkitys kuin partikkelilla *myös*. Molemmat tuottavat implikaation ”jotain muutakin”. (Hakulinen, 2004, 803–806.) Käännöksessämme olemme antaneet liitepartikkelille viittomavastineen MYÖS.

Pohdimme myös sopivaa viittomavalintaa sanalle *törkeet*. Päädyimme viittomaan KAMALA, koska TÖRKEÄ-viittoma ei vastaa merkitykseltään sitä, mitä oletamme alkuperäisessä lauseessa sanalla *törkeet* haluttavan ilmaista: inhoa tai kauhistusta nak-

kisormia kohtaan. Ilman kontekstia ei lähdekielen merkitys ole kuitenkaan varma, eikä merkitykseltään oikean viittoman löytäminen ole välttämättä mahdollista. Myös eläytymisen voimakkuus käännöksessä mietitytti. Suomenkielisen lauseen perässä ei ole huutomerkkiä, joten se ei ole huudahdus. Tästä syystä eläytyminen ei saa olla liian voimakasta.

6.2.15 Lause f606/27

Käännettävän aineistomme viimeinen lause on:

Se ei myöskään himoitse Chinaskin nauttimia pähkinävoi-banaani-voileipiä.

Tämän lauseen osalta haastavinta oli kielteisen fokuspartikkelin *myöskään* kääntäminen ja sijoittaminen. Fokuspartikkeli *myös* ilmaisee, että *siitä* on aikaisemmin kerrottu jotain muutakin kuin se, että *se* ei himoitse voileipiä. Tavallisesti fokuspartikkeli sijoittuu sen sanan eteen, johon se liittyy, mutta niin ei välttämättä ole. (Hakulinen, 2004, 803–806.) Ilman kontekstia emme voi olla varmoja, onko sana, johon fokuspartikkeli kiinnittää huomion, *himoita* vai *voileivät*. Viittomavastineen MYÖS sijoittuminen riippuu siitä. Kontekstin puuttuessa oletamme, että *myöskään* liittyy sanaan *himoita*.

Jos lauseesta olisi puuttunut fokuspartikkeli, kielteinen ilme ja päänpudistus olisivat riittäneet *ei*-sanon vastineeksi ilmaisemaan kielteisyyttä. Jotta saamme huomion kiinnittymään *himoitsemiseen* samaan tapaan kuin alkuperäisessä lauseessa, viittomme viittoman MYÖS ennen HIMOITA (SVKP, artikkeli 1035) -viittomaa, ja viittoman EI sen perään vastineeksi liitepartikkelille *-kään*.

Nauttimiselle, jolla tarkoitetaan syömistä, oli vaikea löytää hyvää viittomavastinetta. Neutraali SYÖDÄ (SVKP, artikkeli 1168) -viittoma ei yksinään riitä, koska sävyero sanojen *syödä* ja *nauttia* välillä on suuri. Päädyimme viittomaan SYÖDÄ sitkoisesti viitottuna ja nautiskelemaan ilmeeseen viittoman aikana. Vaihtoehtona mietimme viittomien SYÖDÄ ja MAUKAS (SVKP, artikkeli 52) yhdistelmää. Kielellisen vastaavuus-

den vuoksi ja liiallista tulkintaa välttääksemme päädyimme ensin esitettyyn vaihtoehtoon.

Takaisinkäännöksen perusteella muutimme hieman käännöksen paikannusta, koska pronominia *se* vastaava osoitus os-3 viittasi takaisinkäännöksessä Chinaskiin. Lopullisessa käännöksessä paikansimme Chinaskin selkeästi eri kohtaan, paikalle 6, jotta väärinkäsitys vältettäisiin. Mikäli lauseella olisi konteksti, osoituksella os-3 olisi tarkoite, johon sillä viitataan.

6.3 Havainnot

Kuten jo ennen käännösprosessin aloittamista arvelimme, kontekstin puute muodostui tavalla tai toisella suurimmaksi haasteeksi lähes jokaisen lauseen kohdalla. Kontekstin puuttuminen vaikutti monin eri tavoin sekä käännösprosessin vaiheisiin että lopullisten käännösten ymmärrettävyyteen.

Käännösprosessin alussa kontekstittomuus aiheutti ongelmia lähdekielisen lauseen merkityksen ymmärtämisessä. Jotta käännöksen merkitys olisi mahdollisimman samanlainen kuin lähdelauseen, käännöksen sävyn on vastattava lähdekielisen lauseen sävyä. Oikean sävyn löytäminen on haastavaa, jos lause on irrotettu asiayhteydestään. Esimerkiksi lauseen mahdollisesti sisältämä sarkasmi on lähes mahdoton tulkita ilman kontekstia. Viittomakielinen lause on myös vaikea viittoja oikealla voimakkuudella, koska vain lauseen perässä oleva välimerkki ei välttämättä kerro, millä tavalla lause on tarkoitettu ilmaistavaksi. Huutomerkki lauseen perässä voisi tarkoittaa esimerkiksi hätähuutoa, huudahdusta tai halveksivaa tiuskaisua. Se, minkä tyyppinen lause esimerkiksi näistä edellä mainituista vaihtoehtoista on, on pääteltävissä vain lauseen kontekstista. Viitottaessa tämän kaltaiset lauseet viitottaisiin eri voimakkuudella, vaikka kirjoitettuna ne näyttäisivät samanlaisilta. Viittomakielinen käännös onkin enemmän verrattavissa puheeseen kuin kirjoitettuun kieleen. Jos viittomakielellä olisi vakiintunut kirjoitettu muoto, ei tämä ongelma olisi välttämättä näin helposti havaittavissa.

Toisinaan kontekstin puutteesta johtuen oli vaikea ymmärtää, mitä suomen kielen lauseella tai jollakin sen osalla tarkkaan ottaen tarkoitettiin. Tämä hankaloitti oikeiden viittomavastineiden löytämistä. Ilman kontekstia ei voi esimerkiksi tietää, mitä lauseessa w179/11 esiintyvä *Alaskan kauppa* oikeastaan tarkoittaa. Sanalle *kauppa* ei tässä lauseessa kuitenkaan voi antaa suoraa viittomavastinetta, koska viittoma KAUPPA tarkoittaa aina fyysistä rakennusta, josta ostetaan erilaisia tuotteita. Ilman kontekstia lauseesta voi päätellä sen, että Alaskassa sijaitsevasta kaupasta tuskin on kyse.

Myös suomenkielisten lauseiden viittaussuhteita oli välillä vaikea hahmottaa ilman kontekstia, mikä heijastui käännosten ymmärrettävyyteen. Viittaukset lausetta edeltävässä tekstissä mainittuihin asioihin käännettiin usein osoituksina. Useimmissa lauseissa oli mahdotonta tietää, mihin *se*-pronominit taivutusmuotoineen viittaavat. Kun lopulliset versiot kuvattuamme etsimme lauseiden kontekstit analyysiamme tukemaan, muun muassa lauseen f606/27 kontekstista kävi ilmi, että pronominilla *se* viitattiin lauseen kirjoittajan omaan vatsaan. Jos meillä olisi ollut konteksti käytössämme kääntäessämme lausetta, osoituksen suunta olisi ollut kohti vatsaamme. Kontekstin puutteesta johtuen osoitus kohdistuu artikulaatiopaikkaan 3 viittaamatta mihinkään tiettyyn kohteeseen.

Kontekstin puute saattaa aiheuttaa virheitä viittomakielisen lauseen viittaussuhteisiin ja vaikeuttaa siten sen ymmärtämistä. Tässäkin tapauksessa kontekstin puutteella saattaa olla suurempi vaikutus viittomakieliseen käännökseen kuin kahden eri puhutun kielen väliseen käännökseen. Niiden puhuttujen kielten välillä, joita osaamme, sanan muoto pysyy samana sekä lähde- että kohdekielessä huolimatta siitä, mihin pronominilla viitataan: esimerkiksi suomen kielen pronominin *se* vastine on englannin kielessä *it*. Viittomakielessä pelkkä osoitus ei riitä viittaamaan oikeaan tarkoitteeseen, vaan osoituksen suunnalla on tärkeä merkitys sen suhteen, mihin osoituksella viitataan. Ilman kontekstia on mahdoton tietää, mihin osoituksen tulisi kohdistua.

Kun osoitukset kohdistuivat kontekstin puuttuessa neutraalitilaan, eikä niille ollut tilaan aiemmin sijoitettua kohdetta, ne aiheuttivat takaisinkäännöksiin paljon merkitysvirheitä. Joissain käännöksissä takaisinkääntäjä tulkitsi ne lähdekieliseen lauseeseen kuulumatomiksi tekijöiksi, jolloin takaisinkäännöksen merkitys muuttui. Välillä osoitukset oli myös tulkittu lauseen sisäisiksi viittauksiksi, jotka yhtä lailla vääristivät takaisinkäännöksen merkitystä. Kontekstin puutteen lisäksi tähän vaikutti luultavasti myös se, että

monet suomenkielisistä lauseista olivat passiivimuotoisia. Viittomakielessä passiivin käyttö on harvinaista. Passiivirakenne muutetaan usein käänös- ja tulkkaustyössä aktiiviksi, eli lauseeseen lisätään tekijä, jolloin käänös on enemmän kohdekielen mukainen. Ilman kontekstia tekijää ei kuitenkaan voi päätellä. Koska aktiivi on viittomakielelle tyypillisempi muoto, takaisinkääntäjämme saattoi kaivata käänöksiimme tekijää. Myös tästä syystä osoitukset, joilla ei kontekstin puutteen vuoksi ollut kohdetta, saattoivat muuttua lauseen tekijöiksi.

Tiesimme opintojemme pohjalta osoitusten olevan tärkeitä viittomakielessä. Huomasimme kuitenkin opinnäytetyössämme ja varsinkin takaisinkääntäjämme takaisinkäännösten pohjalta niiden olevan vielä tärkeämpiä, kuin luulimme. Osoituksia tulee olla tarvittava määrä ja niiden tulee osua oikeaan kohtaan, jotta viittaussuhteet olisivat oikeat. Jos osoitukset ovat puutteellisia tai vääränlaisia, voivat esimerkiksi lauseen subjekti ja objekti kääntyä päinvastaisiksi.

6.4 Ajanotto

Käännösten tekoon kulunut aika vaihteli lauseittain paljon. Aloitimme ajanoton typologis-kontrastiivisen kuvausmallin ensimmäisen vaiheen alkaessa. Pysäytimme kellon, kun olimme päässeet viimeisessä vaiheessa sellaiseen pisteeseen, että käänös oli mielestämme kelvollinen takaisinkäännöstä varten. Tähän vaiheeseen sisältyi myös alkuperäisen lauseen merkityksen ymmärtäminen. Kun aloimme tutkia takaisinkäännöksen ja käänöksen raakaversion merkityseroja ja hioa raakaversiota sen pohjalta, käynnistimme kellon uudestaan. Lopetimme ajanoton, kun olimme mielestämme onnistuneet tekemään käännökseen tarvittavat muutokset, jotta samankaltaisia merkityseroja ei enää tulisi. Aika, jonka ilmoitamme käänöksen tekemiseen kuluneen, on näiden vaiheiden yhteenlaskettu aika. ajanoton tulokset löytyvät samasta liitteestä vastaavuuskaavioiden ja glossien kanssa (LIITE 4: Vastaavuuskaaviot, glossit ja kääntämiseen kulunut aika).

Käännöstyö linkittyi opinnäytetyön muihin vaiheisiin: alkuperäisten lauseiden merkityksen ymmärtämiseen ja kännösten analysointiin, teorian tiedon etsintään ja kirjoittamiseen sekä vastaavuuskaavioiden rakentamiseen. Huomasimme käänöksissämme virhei-

tä keskittyessämme muihin opinnäytetyömme osioihin. Tästä syystä kellotuksen ulkopuolelle jäivät sellaiset lopullisen käännöksen muotoon vaikuttaneet havainnot ja oivallukset, jotka syntyivät lauseita analysoitaessa ja sanallista vastaavuutta etsittäessä. Näiden huomioiden ja korjausten kellottaminen olisi ollut mahdotonta, koska oivallukset tulivat ilman tietoista käännösratkaisujen pohdintaa.

Lähdekielisten lauseiden merkitysanalyysi ja parityöskentely lisäsivät varsinaiseen kääntämiseen kulunutta aikaa, mutta merkityksen ymmärtäminen on osa käännösprosessia, eikä sitä oikeastaan voi olla sisällyttämättä aikaan. Parityöskentely puolestaan lisää käännösratkaisujen määrää, sillä jokainen jäsentää kieltä omalla tavallaan. Tämä luultavasti vaikuttaa positiivisesti lopputulokseen. Jos lauseita ei olisi irrotettu kontekstista, merkitysanalyysiin olisi kulunut vähemmän aikaa, joten käännösprosessiin kulunut aika lyhenisi.

6.5 Vastaavuuskaaviot

Tilaustyön toimeksiantoon kuului suomen kielen sanoja vastaavien viittomien muistiinmerkitseminen. Emme saaneet toimeksiantajalta ohjeistusta siihen, kuinka viittomavastineet tulisi merkitä, joten kehitimme itse taulukon, johon merkitsimme käännettävien lauseiden suomen kielen sanojen viittomakieliset vastineet. Käytimme vastaavuuskaavioiden tekoon Excel-tilukkolaskentaohjelmaa. Merkitsimme vastaavuudet lopullisten käännösten glossien pohjalta. Myös huuliovastaavuudet perustuvat siihen, millainen huulio viittomaan mielestämme tulisi liittyä. Vastaavuuskaaviot kaikista lauseistamme ovat nähtävillä liitteenä työmme lopussa (LIITE 4: Vastaavuuskaaviot, glossit ja kääntämiseen kulunut aika). Liitteistä löytyvät myös vastaavuuskaavioihin merkityt viittomakieliset huuliot (LIITE 6: Viittomakieliset huuliot).

Vastaavuuskaavioissa on eriteltyinä suomenkielinen sana ja sitä vastaava viittomakielinen vastine. Kaaviot on rakennettu alkuperäisen lauseen mukaan, eli suomenkieliset sanat ovat allekkain oikeassa, alkuperäisessä järjestyksessä. Sanojen päätteet, liitteet ja liitepartikkelit on myös katkaistu erilleen sanan rungosta, jos niille on jokin muu vasti-

ne, kuin sanarungolle. Viittomavastineet on laitettu niitä vastaavan sanan, päätteen, liitteen tai liitepartikkelin viereiseen kenttään oikealle puolelle.

Kaikille suomen kielen sanoille ei käännöksissämme ole suoranaista viittomavastinetta, joten kaaviossamme on sarake myös ei-manuaalisille viittomakielisille elementeille. Tähän sarakkeeseen laitoimme vastineet, jotka ovat jotain muita, kuin suoranaisia viittomia. Tällaisia vastineita ovat erilaiset eleet ja ilmeet. Sarakkeeseen kirjasimme myös huuliot, ilmeet, tuottotavat ja muuta lisäinfoa, jotka liittyvät suoranaisten viittomavastineiden tai ei-manuaalisen vastineen toteuttamiseen.

Viittomien huuliot on aina kirjoitettu hakasulkujen sisään. Jos viittomakielisten elementtien kentässä ei lue hakasuluissa mitään, on viittoman huulio aina suomen kielen sanan alkutavujen mukainen. Jos viittoman aikana ei tuoteta minkäänlaista huuliota, lukee hakasulkujen välissä: ei huuliota. Tähdet sanojen edellä tai jäljessä ilmaisevat sanojen ja niiden vastaavuuksien riippuvuutta toisistaan.

Kaavioissamme on myös sarakkeet sanoille, viittomille ja viittomakielisille elementeille, joille emme löytäneet toisesta kielestä vastinetta. Lauseen tyyleistä, ilmeiden mahdollisesta pidemmästä kestosta ja koko lauseen mittaisista viittomien tuottamiseen liittyviä asioita emme merkinneet vastaavuuksikaavioihimme, koska ne eivät mielestämme ole oleellisia vastaavuuksia tarkasteltaessa. Nämä tekijät on kuitenkin nähtävillä videoista käänöksistä ja niiden glosseista.

7 POHDINTA

Opinnäytetyöhömmä liittyvä kääntäminen oli erilaista verrattuna siihen, mihin olemme opinnoissamme totuneet. Yleensä kääntämisen kohteena on laajempi kokonaisuus, ja merkitysvastaavuus on sanallista vastaavuutta tärkeämpi. Opinnäytetyökäännöksessämme meidän tuli kuitenkin keskittyä jokaiseen sanaan ja niiden mahdollisten päätteiden välittämiin merkityksiin. Tämä johtui siitä, että yhtenä tavoitteenamme oli löytää kaikille sanoille viittomavastineet vastaavuuskaavioita rakentaessamme.

Käännöksiä tehdessämme tasapainottelimme jatkuvasti kahden vastakkaisen skopoksen välillä. Käännösten toinen skopos oli muodollinen ekvivalenssi, jonka vuoksi yksittäisiin sanoihin keskittyminen oli tärkeämpää kuin yleensä käännöstyössä. Emme tehneet käännöksiämme suoraan ihmisille, vaan niiden on tarkoitus olla apuna käännösohjelman luomisessa. Tavallisimmin riittää, että virheitä asiasisällössä ei tapahdu. Käännöskoneen tulee kuitenkin oppia tulevaisuudessa kääntämään lauseita mahdollisimman hyvälle viittomakielelle ja se onnistuu vain siten, että viittomakieltä sille opetettaessa se tehdään erittäin tarkasti. Tämä onnistuu helpoiten silloin, kun käännös on tehty myös muodoltaan mahdollisimman toisiaan vastaaviksi kaikilla kielillä. Samaan aikaan käännösten tuli kuitenkin olla mahdollisimman viittomakielisiä, jotta tietokone oppisi tekemään käännöksiä viittomakielen rakenteen mukaisesti, eikä vain tuottamaan viittomia peräjäkeen viitotun suomen tavoin.

Työskentely kahden skopoksen välillä oli haastavaa, koska oli vaikea arvioida, milloin käännös olisi samanaikaisesti sekä riittävän lähellä muodollista ekvivalenssia että tarpeeksi adekvaattinen ollakseen kuitenkin viittomakielen rakenteen mukainen. Jos kehitteillä olevan virtuaalisen käännösohjelman toimintaa ymmärtäisi syvällisesti, se luultavasti auttaisi sen määrittämisessä, milloin käännös on tasapainossa erilaisten skoposten välillä.

Käännösten skoposten ja kontekstin puutteen vuoksi yksittäisten lauseiden sisältämien sanojen ja niihin liittyvien päätteiden merkityksen ymmärtäminen korostui. Lauseiden syvälinen ymmärtäminen oli välillä haasteellista, vaikka suomen kieli onkin äidinkiemme. Lauseita on poimittu myös esimerkiksi blogeista, joten ne eivät aina noudata

kirjoitetun suomen kielen kielioppisääntöjä. Lisäksi huomasimme joskus joitain täyte- ja korostussanoja, joita kyllä itsekkin usein käytämme, mutta emme osanneet selittää, millaisissa yhteyksissä ne esiintyvät tai millaista merkitystä ne täsmällisesti kantavat. Tällainen sana oli esimerkiksi sana ylipäättään, joka jäi ilman käännösvastinetta. Sanoille, joiden merkityssisältöön ei saa varmuutta on erittäin haastava löytää vastinetta vieraasta kielestä. Myös päätteiden tuomien merkitysvahteiden ymmärtäminen ja lauseiden monimutkaiset, kieliopilliset rakenteet tuottivat vaikeuksia. Koska emme ole suomen kielen tutkijoita, emme tunne kummankaan kielen kielioppia niin hyvin, että olisimme löytäneet jokaiselle suomen kielen ilmiölle nimen tai päätteelle merkitysvastavuuden viittomakieliseen käännökseen. Äidinkieleltämme suomen-kielisinä ymmärsimme lauseen merkityksen, mutta perustiedot molempien kielten kieliopista eivät tuntuneet riittävältä tällaisia lyhyitä, kontekstittomia lauseita käännettäessä.

Meistä kumpikaan ei ole äidinkieleltään viittomakielinen eikä meillä kummallakaan ole merkittävää viittomakielistä taustaa ennen viittomakielentulkin opintojen alkamista. Teimme siis käännökset itsellemme vieraaseen kieleen päin. Koska viittomakieli ei ole äidinkielemme ja olemme vielä opiskelijoita, ei kielitaitomme ole vielä lähelläkään natiivin eli äidinkieleltään viittomakielisen viittojan taitotasoa. Tämän vuoksi käännöksemme eivät välttämättä ole riittävän viittomakielisiä. Kielen kehityksen vaihe osaltaan vaikuttaa myös viitottujen käännösten ymmärrettävyyteen. Esimerkiksi ilmeiden ja huu-lion käyttö sekä viitotun kokonaisuuden ja viittomien rytmitys eivät ole luontevia ja vaikuttavat näin ollen käännösten sujuvuuteen. Yleensä käännöstyötä tehdään, mikäli mahdollista, äidinkieleen päin, sillä silloin kääntäjän on helpompi kontrolloida tuottamaansa kieltä (Röslöf & Veitonen 2006, 164).

Alun perin työn tilaaja ei pitänyt tarpeellisena käännöstemme tarkastuttamista natiivilla viittomakielisellä. Halusimme kuitenkin käyttää takaisinkääntäjää apuna käännösprossissa, koska meidän oli vaikea itse arvioida viittomakielisten käännösten ymmärrettävyyttä. Työn tilaajan tavoitteena oli kuitenkin selvittää myös, tulisiko kääntäjien olla äidinkieleltään viittomakielisiä, kun puupankin lauseiden kääntämistä jatketaan. Tästä syystä emme tarkistuttaneet lopullisia käännöksiä kenelläkään.

Kääntäessään viittomakieliset käännöksemme takaisin suomen kielelle, äidinkieleltään viittomakielinen takaisinkääntäjämme käänsi myös vieraan kielen suuntaan. Samalla tavoin kuin me teimme kieliopillisia virheitä viittomakieltä tuottaessamme, takaisin-

kääntäjällämme saattoi olla vaikeuksia ilmaista ymmärtämäänsä merkityssisältöä suomen kielellä. On siis mahdollista, että myös takaisinkäännöksissä oli kieliopillisia virheitä. Tämä on yksi syy sille, että tarkastelimme kriittisesti takaisinkäännösten tuottamaa arvokasta tietoa viittomakielisten käännöstemme ja alkuperäisten lauseiden merkitysvastaavuuksista. Toinen syy on se, että viittomakieliset käännöksemme olivat takaisinkääntäjällemme yhtä kontekstittomia kuin alkuperäiset lauseet meille itsellemme. Kuten itse olimme jo aiemmin todenneet, kääntäminen ilman kontekstia on monella tavoin haastavaa.

Olemme äidinkieleltämme suomenkielisiä, joten perusymmärryksemme ja kykymme analysoida rakenteeltaan vaikean suomenkielisen lähdelauseen merkitystä on luultavasti parempi kuin henkilöllä, jonka äidinkieli ei ole suomen kieli. Cokelyn mukaan tulkkausprosessin laadun kannalta lähdekielen ymmärtäminen on tärkeää ja helpottaa informaation prosessointia (Röslöf & Veitonen 2006, 164). Lisäksi meillä on koulutuksen tuoma asiantuntijuus käännöstyöhön liittyen. Ihanteellista olisi varmaankin löytää kaksikielinen kääntäjä, joka hallitsisi sekä viittomakielen että suomen kielen tasavahvasti, ja olisi lisäksi koulutukseltaan sekä kääntäjä että kielitieteilijä. Tällä hetkellä vain harva viittomakielentulkki on äidinkieleltään tai ensikieleltään viittomakielinen (Röslöf & Veitonen 2006, 108). Tällaisen kääntäjän löytäminen voi siis olla erittäin haastavaa.

Toisaalta työparin muodostaminen natiivista viittomakielisestä, jolla on hyvä suomen kielen taito, ja äidinkielenään suomen kieltä puhuvasta, viittomakielen hallitsevasta henkilöstä, voisi olla hyvä ratkaisu. Ainakin toisella olisi hyvä olla kääntäjän koulutus. Kääntämisessä käytettävien menetelmien hallitseminen antaa kääntäjälle välineitä ymmärtää ja ratkaista käännösongelmia (Röslöf & Veitonen 2006, 109). Käännösratkaisuista keskusteleminen toisi esiin uusia näkökulmia ja molempien kielten natiivi asiantuntijuus olisi koko ajan käytettävissä. Kääntäjän ei välttämättä tarvitsisi olla kielentutkimusta opiskellut, jos työyhteisöön Turku bioNLP Groupin tavoin kuuluisi kielitieteilijöitä, joiden asiantuntijuus olisi helposti käytettävissä.

Taitotasoomme nähden olemme mielestämme saavuttaneet työn tavoitteet hyvin, ja olemme saaneet positiivista palautetta myös työmme työelämäohjaajalta, Turun yliopiston tutkija Stina Ojalalta. Tiedämme, että käännöksissä ja vastaavuuskaavioissa on virheitä, mutta kaikkien niiden korjaaminen ei ole ajan eikä tämänhetkisten taitojemme puitteissa mahdollista. Olemme tyytyväisiä käännösten skoposten toteutumiseen siinä

määrin kuin pystymme niiden onnistumista itse arvioimaan. Kumpikaan skopos ei voi täysin toteutua, vaan onnistuminen riippuu siitä, täyttääkö käännös vastakkaiset skopokset oikeassa suhteessa. Ilman käännöskoneen toiminnan syvällistä ymmärtämistä onnistumisen arviointi on hankalaa.

Vaikka ajanotto ei sisällä käännösten lopullista hiontaa, olemme kuitenkin pystyneet määrittelemään, mitkä työvaiheet ajanottoon sisältyvät. Näin ollen kääntämiseen kulunut aika on jossain määrin vertailukelpoinen, jos sitä halutaan verrata esimerkiksi äidinkieltään viittomakielisen henkilön käyttämään aikaan.

Typologis-kontrastiivinen kuvausmalli tuki ja jäsensi hyvin käännösprosessia. Suomen kielen ja viittomakielen vertailu helpottui odotusten mukaan, kun molemmat työkielet pysyivät koko ajan nähtävillä ja käännösprosessiin saattoi kuvausmallin avulla palata myöhemminkin. Myös sana-viittomavastineiden löytäminen ja kaikkien sanojen huomiointi lauseiden ja käännösten merkityksen kannalta onnistui hyvin, koska yksikään lauseenjäsen ei vahingossa unohtunut käännöstä tehdessä, vaan muutamat poisjätöt olivat tietoisia ja perusteltuja valintoja.

Jos aloittaisimme työn uudestaan näillä tiedoilla, jotka olemme opinnäytetyöprosessin aikana oppineet, suomenkielisten lauseiden merkitysten analysointi olisi hyvä aloittaa ennen varsinaisen käännöstyön aloittamista. Merkitysanalyysin tekeminen antoi meille paljon tietoa siitä, millaista teorian tietoa ja lähdekirjallisuutta tulemme tarvitsemaan käännöstyön edetessä. Ennen käännöstyön aloittamista meidän oli vaikea hahmottaa, mistä teorian tiedon kerääminen kannattaisi aloittaa. Osuimme onneksi oikeaan käännöstyöhön liittyvää teoriaa tutkiessamme, sillä työmme olisi luultavasti ollut huomattavasti hankalampaa, jos emme olisi tienneet, minkä teorian pohjalta lähdemme käännöstyötä tekemään. Lauseiden analyysiin liittyvää teorian tietoa olisimme kaivanneet jo käännösvaiheessa.

Tarkemmasta perehtymisestä lauseenjäsenten englanninkielisiin termeihin ja syntaksipuiden syvällisempi tuntemus olisi voinut olla hyödyksi, vaikka niiden luominen rajautuikin opinnäytetyömme ulkopuolelle. Syntaksipuista olisi voinut olla apua kontekstittomien lauseiden viittaussuhteiden selvittämisessä. Emme kuitenkaan olisi osanneet ennen tätä kokemusta ja käytännön työn tuomaa tietoa lähteä työstämään opinnäytetyötämme millään muulla tavalla, kuin tällä tavalla, millä olemme sitä nyt työstäneet.

Kääntämiimme lauseisiin liittyviä jatkotutkimusaiheita on useita. Kääntämistämme lauseista voisi tehdä vertailevaa tutkimusta. Myös äidinkieleltään viittomakielinen kääntäjä tulee tekemään käännökset samoista lauseista. Niitä voisi verrata tekemiimme käännöksiin ja analysoida niiden eroja. Lauseet voisi tulkata ja katsoa, kuinka käännöksemme ja tulkattu versio eroavat toisistaan merkitysvastaavuuden tai oikeakielisyyden näkökulmasta. Olisi myös erittäin mielenkiintoista nähdä, millaisia käännöksiä lauseista tulisi, jos kääntäjällä olisikin lauseiden konteksti tiedossaan käännöksiä tehdessään.

LÄHTEET

- Hakulinen, Auli 2004. Partikkelit. Teoksessa Iso suomen kielioppi. Hämeenlinna: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 767–824.
- Hakulinen, Auli 2004. Imperatiivi ja muut direktiivit. Teoksessa Iso suomen kielioppi. Hämeenlinna: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 1559–1587.
- Haverinen, Katri 2012. Syntax Annotation Guidelines for the Turku Dependency Treebank. Technical report 1034. Turku Centre for Computer Science. Viitattu 1.5.2013. Internet: PDF. <http://tucs.fi/publications>
- Haverinen, Katri & Ojala, Stina 2012. Turun yliopisto. Turku. Henkilökohtainen tiedonanto. BioNLP-projektin TDT-annotointipalaveri 15.5.2012.
- Heinonen, Tarja & Koivisto, Vesa 2004. Liitepartikkelit. Teoksessa Iso suomen kielioppi. Hämeenlinna: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 154–162.
- Heinonen, Tarja & Korhonen, Riitta 2004. Taivutus. Teoksessa Iso suomen kielioppi. Hämeenlinna: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 83–152.
- Hynynen, Heidi; Pyörre, Susanna & Roslöf, Raija 2010. Elämä käsillä. Viittomakielen tulkinn ammattikuva. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Viitattu 2.5.2013. Internet: PDF. www.diak.fi/tyoelama/Julkaisut/.../A_5_ISBN_9789524931014.pdf
- Hytönen, Niina 2006. Käännösteorioiden kirjo kääntäjän työvälineeksi. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Finn Lectura, 66–83.
- Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi 2006. Käsitteet haltuun. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Finn Lectura, 17–25.

- Häkkinen, Kaisa 2007. Kielitieteen perusteet. Tampere: Tammer-paino.
- Jantunen, Tommi 2003. Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen. Helsinki: Finn Lectura.
- Karlsson, Fred 1998. Yleinen kielitiede. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Koivisto, Vesa 2004. Sananmuodostus. Teoksessa Iso suomen kielioppi. Hämeenlinna: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 169–422.
- Leino, Pirkko 2005. Suomen kielioppi. Helsinki: Otava.
- Malm, Anja & Östman, Jan-Ola 2000. Viittomakieliset ja heidän kielensä. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 9–32.
- Ojala, Stina 2012. Tutkija. Turun yliopisto. Turku. Sähköpostiliite. Vastaanottaja Mari-ka Laine 24.10.2012. Tuloste tekijän hallussa.
- Rissanen, Terhi 1985. Viittomakielen perusrakenne. Helsinki: University of Helsinki.
- Rissanen, Terhi 2000. Suomalaisen viittomakielen lauseoppia. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 147–167.
- Rissanen, Terhi 2006. Viittomakielen rakenteen visuaalisuudesta ja ikonisuudesta. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Finn Lectura, 26–64.
- Rissanen, Terhi 2006. Typologis-kontrastiivinen kuvausmalli. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Finn Lectura, 121–126.
- Roslöf, Raija & Veitonen, Ulla 2006. Suomalaisen viittomakielen kääntäminen ja käännösteoriat. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Finn Lectura, 108–120.

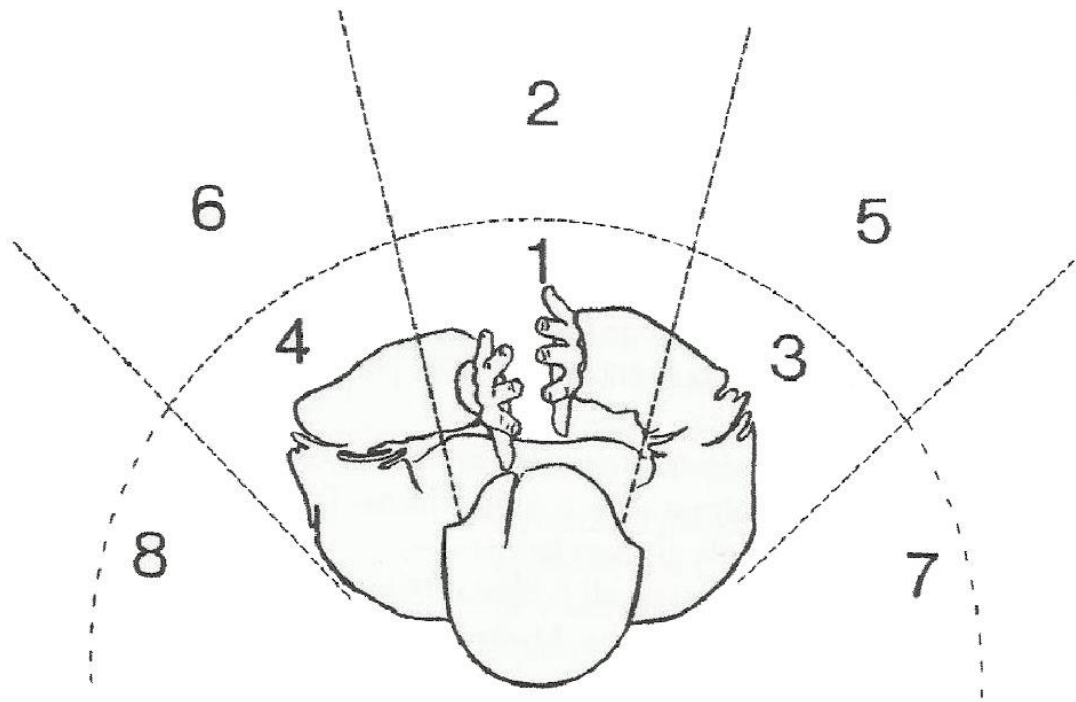
- Roslöf, Raija & Veitonen, Ulla 2006. Tavoitteena toimivat tulkkauskäytännöt. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) *Käden käänteessä. Viittomakielen tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä*. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Finn Lectura, 163–180.
- Saarijärvi-Kivelä, Tiina 2013. Viittomakielen lehtori. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Turku. Henkilökohtainen tiedonanto 26.3.2013.
- Savolainen, Leena 2000. Viittomakielten erilaiset muistiinmerkitsemistavat. Teoksessa Anja Malm (toim.) *Viittomakieliset Suomessa*. Helsinki: Finn Lectura, 189–200.
- Suomen kielen perussanakirja 2001. Ensimmäinen osa A-K. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Suomalaisen viittomakielen perussanakirja 1998. Helsinki: Kuurojen liitto ry.
- Tommola, Jorma 2006. Tulkkaus kognitiivisesta näkökulmasta. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) *Käden käänteessä. Viittomakielen tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä*. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Finn Lectura, 128–142.
- Turku bioNLP Group i.a. a. About. Viitattu 26.4.2013. <http://bionlp.utu.fi/about.html>.
- Turku bioNLP Group i.a. b. Turku Dependency Treebank. Finnish. Viitattu 26.11.2012. <http://bionlp.utu.fi/fintreebank-finnish.html>.
- Vehmas-Lehto, Inkeri 1999. Kopiointia vai kommunikointia? Johdatus käännösteoriaan. Helsinki: Finn Lectura.
- Vehmas-Lehto, Inkeri 2006. Relevanssiteoriastako ratkaisu kääntämisen ongelmiin? Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) *Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä*. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Finn Lectura, 84–107.
- Vermeerbergen, Myriam; Leeson, Lorraine & Crasborn, Onno 2007. Simultaneity in signed languages : form and function. Verkkojulkaisut. Viitattu: 29.3.2013 Internet: Ebrary-palvelu. <http://site.ebrary.com/lib/diak/docDetail.action?docID=10161069>

Vilkuna, Maria 2004. Passiivi ja passiivimaiset rakenteet. Teoksessa Iso suomen kielioppi. Hämeenlinna: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 1253–1282.

Vivolin-Karén, Riitta & Alanne, Kaisa 2004. Viittomakieli 1. Suomalaista viittomakieltä aikuisopiskelijoille. Helsinki: Kuurojen liitto.

LIITTEET

LIITE 1: Artikulaatiopaikat

Rissanen (1985).

LIITE 2: Metaglossit

h1056/10 boston4 voittaa4 (kysyvä ilme) / (mietiskellä) helppo(korosten) os4 (veikeästi) / (käsien levitys) oikeasti(korostaen) os4 yrittää toteuttaa te2 (epäluuloisen itsevarma)

j012/44 os2 päästä(etunoja) / (takanoja) suunnitelma millainen (kysyvä ilme) / tieto aiemmin julkaista ne3 poimia3 yhteen3 / jakaa // os2 tärkeä tieto uudelleen tutkia / analysoida

j017/18 a / kohta yksi muuttaa / kuinka(kysyvä ilme) / (käsien levitys)

w179/11 1867 yhdysvallat4 os4 alaska os2y 4ostaa2y / aiheuttaa yhtäkaa ne3 alkaa
1hallita3

t024/8 seitsemästoista helmi+kuu maa os4 suuri kapina alkaa // os4 jakso kansa+hän+x
ääni+oikeus / sanan+vapaus 4vaatia1

w107/13 l-a-n-k-o-j-ä-r-v-i os4 kuitenkin vielä muutama4 merkki4+x nähdä voi / ne4 vinkki
/ os4 asua+kenttä4 os4

s106/28 kauha kattila os4 os6 (ei aivan ilme) riittää(kielteinen ilme) / syy makkara+taikina
os2 joku tapa valmistaa pitää

f803/33 me k-a-r-r-i kyyti kauppa+keskus5 lajaa5

w057/22 hakea+toiminto os4 / os4 auttaa merkki+jono ne3 teksti+tiedosto hakea 2g-
käsimuoto1 voida

b202/56 (käden levitys) s-a-l-l-a os3 varmasti yrittää kaikki kunnia 2rohmuta3AH(ylpeästi
ja voimakkaasti) / syy minä neule haluta jo

f702/42 joskus tapahtuaPLÄÄH / tulva(valtaisa)4 / nopeasti tulva(nopeasti laskeva)3

e1073/5 toimia+valta ne4 / ne4 alue ne3(koko käsi) 1myöntää antaa3 jo / syy perustaa+laki
oskäsi // me nähdä jo kuinka ne4 eurooppa+muuttua

h1012/22 os2a heti kertoa esittää(vastahakoinen & myöntävä ilme)

b801/32 myös kamala sormet (lyhyet sormet) (paksut sormet) (katso sormia inhoten)

f606/27 pähkinä+voi banaani voi+leipä ne4 c-h-i-n-a-s-k-i os6 ne4 syödä(nautiskellen) / os3
ne4 myös himoita(kielteisesti) ei

LIITE 3: Esimerkkejä typologis-kontrastiivisesta kuvausmallista

Esimerkki 1:

Alkuperäinen lause:

a) Korvataan 1 kohta seuraavasti :

Isoilla kirjaimilla:

A) KORVATAAN 1 KOHTA SEURAAVASTI :

Sanat perusmuodossa:

A) KORVATA 1 KOHTA SEURAAVASTI :

Verbit lauseen lopussa:

A) 1 KOHTA SEURAAVASTI KORVATA :

Tässä kohden lauseeseen lisättiin viittomakielen elementtejä ja muokattiin lausetta viittomakielen rakenteen mukaiseksi.

Raakaversio:

A / 1 KOHTA MUUTTAA / KUINKA

Lopullinen käännös:

A // KOHTA YKSI MUUTTAA / KUINKA ? // käsien levitys

Esimerkki 2:

Alkuperäinen lause:

Siihen on tarkoitus päästä keräämällä yhteen ja asettamalla saataville jo olemassa olevia tietoja sekä tarkastelemalla uudelleen ja analysoimalla olemassa olevia merkityksellisiä tietoja.

Isoilla kirjaimilla:

SIIHEN ON TARKOITUS PÄÄSTÄ KERÄÄMÄLLÄ YHTEEN JA ASETTAMALLA SAATAVILLE JO OLEMASSA OLEVIA TIETOJA SEKÄ TARKASTELEMALLA UUDELLEEN JA ANALYSOIMALLA OLEMASSA OLEVIA MERKITYKSELLISIÄ TIETOJA.

Sanat perusmuodossa:

SE ON TARKOITUS PÄÄSTÄ KERÄTÄ YHTEEN JA ASETTAA SAATAVA JO OLLA OLEMASSA TIETO SEKÄ TARKASTELLA UUDELLEEN JA ANALYSOIDA OLLA OLEMASSA MERKITYKSELLINEN TIETO.

Verbit lauseen lopussa:

SE ON TARKOITUS PÄÄSTÄ JO OLLA OLEMASSA TIETO KERÄTÄ YHTEEN JA ASETTAA SAATAVA SEKÄ OLLA OLEMASSA MERKITYKSELLINEN TIETO TARKASTELLA UUDELLEEN JA ANALYSOIDA.

Tarpeettomat sanat poistettu:

SE TARKOITUS PÄÄSTÄ JO OLLA TIETO KERÄTÄ YHTEEN ASETTAA SAATAVA OLLA MERKITYKSELLINEN TIETO TARKASTELLA UUDELLEEN ANALYSOIDA

Tässä kohden lauseeseen lisättiin viittomakielen elementtejä ja muokattiin lausetta viittomakielen rakenteen mukaiseksi.

Raakaversio:

os2a PÄÄSTÄ etunoja / takanoja SUUNNITELMA MILLAINEN ? / TIETO AIEMMIN JULKAISTA os3kaar. POIMIA-3 YHTEEN-3/ JAKAA-4 // os4 TÄRKEÄ TIETO UUDELLEEN TUTKIA / ANALYSOIDA

Lopullinen käännös:

os-6 PÄÄSTÄ-6 etunoja & kulmat koholla // SUUNNITELMA MILLAINEN ? & takanoja // TIETO AIEMMIN JULKAISTA os-2-3. / POIMIA-3 YHTEEN-3 JAKAA // os-2 TÄRKEÄ TIETO / UUDELLEEN TUTKIA / ANALYSOIDA

LIITE 4: Vastaavuuskaaviot, glossit ja kääntämiseen kulunut aika

Lause h1056/10:

Niin yksinkertaiselta se kuulostaa; Bostonin voittaminen. Mutta menkääpä tekemään se temppu käytännössä!

Suomen kielen sana		Viittomakielinen vastine		
ei vastinetta vk:ssa		viittoma	ei-manuaalisuus	ei vastinetta sk:ssa
	Niin		korostus*	
	yksinkertaiselta	*H E L P P O		
	se	os-4	[ei huuliota]	
	kuulostaa		"mietiskellä"	
	,		tauko	
	Bostonin	BOSTON-4		
	voittaminen	VOITTAA-4		
	.		tauko ja vartalon sivuttainen liike	
	Mutta		käsien levitys, kulmakarvat kohoaa	
	menkää	YRITTÄÄ + os-6-7	os-6-7: [ei huuliota]	
	-pä		epäilevä ilme	
	tekemään	TOTEUTTAA-4		
	se	os-4	[ei huuliota]	
	temppu		ilme-epäluuloisen itsevarma	
	käytännössä	O I K E A S T I	korostaen	
	!		vahva ilme+vahva viittomistyyli	

Lopullinen käännös:

BOSTON-4 VOITTAA-4 ? // "mietiskellä" H E L P P O os-4 // mutta O I K E A S T I os-4 YRITTÄÄ TOTEUTTAA-4 os-6-7 epäluuloisen & itsevarma

Kääntämiseen kulunut aika: 48 minuuttia 30 sekuntia.

Lause j012/44:

Siihen on tarkoitus päästä keräämällä yhteen ja asettamalla saataville jo olemassa olevia tietoja sekä tarkastelemalla uudelleen ja analysoimalla olemassa olevia merkityksellisiä tietoja.

Suomen kielen sana		Viittomakielinen vastine		
ei vastinetta vk:ssa		Viittoma	ei-manuaalisuus	ei vastinetta sk:ssa
	Siihen	os-6	[siihen]	
	on tarkoitus	SUUNNITELMA MILLAINEN	+takanoja ja kulmat kurtussa	
	päästä	PÄÄSTÄ-6	+etunoja ja kulmat koholla	
	keräämällä	POIMIA-3		
	yhteen	YHTEEN-3	huulia pärisytetään [B]	
	ja		vartalo+katse kääntyy	
	asettamalla saataville	JAKAA	[ei huuliota]	
	jo	AIEMMIN		
	olemassa oleva	JULKAISTA		
	tieto-	TIETO		
	-ja	os2-3	[ei huuliota]	
	sekä		tauko	
	tarkastelemalla	TUTKIA		
	uudelleen	UUELLEEN		
	ja		vartalon sivuttainen liike	
	analysoimalla	ANALYSOIDA	huulia pärisytetään [B]	
	olemassa olevia + *-ja	os-2	[ei huuliota]	
	merkityksellisiä	TÄRKEÄ		
	tieto-*	TIETO		
	-			

Lopullinen käänös:

os-6 PÄÄSTÄ-6 etunoja & kulmat koholla // SUUNNITELMA MILLAINEN ? & takanoja // TIETO AIEMMIN JULKAISTA os-2-3. / POIMIA-3 YHTEEN-3 JAKAA // os-2 TÄRKEÄ TIETO / UUELLEEN TUTKIA / ANALYSOIDA

Kääntämiseen kulunut aika: 50 minuuttia 30 min.

Lause j017/18:

a) Korvataan 1 kohta seuraavasti:

Suomen kielen sana		Viittomakielinen vastine		
ei vastinetta vk:ssa		viittoma	ei-manuaalisuus	ei vastinetta sk:ssa
	a	a		
)		vartalon sivuttainen liike	
	Korvataan	MUUTTAA		
	1	YKSI		
	kohta	KOHTA		
	seuraavasti	KUINKA	kysyvä ilme	
	:		vartalon sivuttainen liike+käsien levitys	

Lopullinen käännös:

A // KOHTA YKSI MUUTTAA / KUINKA ? // käsien levitys

Kääntämiseen kulunut aika: 10 minuuttia 30 sekuntia

Lause w179/11:

Ne siirtyivät Yhdysvaltojen hallintaan 1867 Alaskan kaupan yhteydessä.

Suomen kielen sana		Viittomakielinen vastine		
ei vastinetta vk:ssa		viittoma	ei-manuaalisuus	ei vastinetta sk:ssa
	Ne	os-2-3	[ei huuliota]	
	siirtyivät	ALKAA		
	Yhdysvaltojen	YHDYSVALLAT-4		
			[ei huuliota]	os-4
	hallintaan	1-HALLITA-3		
	1867	1867		
	Alaskan	ALASKA-2y		
			[ei huuliota]	os-2y
	kaupan	4-OSTAA-2y		
	yhteydessä	AIHEUTTAA YHTAIKAA	vartalo liikkuu oikealle	
	-			

Lopullinen käänös:

1867 YHDYSVALLAT-4 os-4 ALASKA os-2y 4-OSTAA-2y // AIHEUTTAA
YHTAIKAA os-2-3. ALKAA 1-HALLITA-3

Kääntämiseen kulutun aika: 48 minuuttia 30 sekuntia

Lause t024/8:

Maassa alkoi massiivinen kansannousu 17. helmikuuta, jonka yhteydessä kansalaiset vaativat itselleen äänioikeutta ja sananvapautta.

Suomen kielen sana		Viittomakielinen vastine		
ei vastinetta vk:ssa		Viittoma	ei-manuaalisuus	ei vastinetta sk:ssa
	Maa-	MAA		
	-ssa	os-4	[ei huuliota]	
	alkoi	ALKAA		
	massiivinen	S U U R I		
	kansannousu	KAPINA		
	17.	SEITSEMÄNTOISTA		
	helmikuuta	HELMIKUU		
	,		tauco	
	jonka	os-4	[ei huuliota]	
	yhteydessä	JAKSO	[ei huuliota]	
	kansalai-	KANSALAINEN		
	-set	toisto		
	vaativat	4-VAATIA-1		
	itselleen			
	äänioikeutta	ÄÄNIOIKEUS		
	ja		vartalon sivuttainen liike	
	sananvapautta	SANANVAPAUUS		
	-			

Lopullinen käännös:

SEITSEMÄNTOISTA HELMIKUUS / MAA os-4 S U U R I KAPINA ALKAA // os-4
JAKSO KANSALAINENx4 ÄÄNIOIKEUS / SANANVAPAUUS 4-VAATIA-1

Kääntämiseen kulunut aika: 24 minuuttia 30 sekuntia

Lause w107/13:

Jotain merkkejä asuinkentästä on silti vielä nähtävillä Lankojärvellä.

Suomen kielen sana		Viittomakielinen vastine		
ei vastinetta vk:ssa		Viittoma	ei-manuaalisuus	ei vastinetta sk:ssa
	Jotain	MUUTAMA-4		
	merkke-	MERKKI-4		
	-jä	toisto		
			[ei huuliota]	os-4
	asuinkentä-	ASUINKENTTÄ-4		
			[ei huuliota]	os-4
	-stä	os-3 VINKKI	[vinkki]	
	on *			
	silti	KUITENKIN		
	vielä	VIELÄ		
	*nähtävillä	NÄHDÄ VOI		
	Lankojärve-	I-a-n-k-o-j-ä-r-v-i	[lankojärvi]	
	-illä	os-4	[ei huuliota]	
	.			

Lopullinen käänös:

I-a-n-k-o-j-ä-r-v-i os-4 KUITENKIN VIELÄ MUUTAMA-4 MERKKI_{xx}-4 NÄHDÄ VOI // os-4-2 VINKKI // os-4 ASUINKENTTÄ-4 os-4

Kääntämiseen kulunut aika: 1 tunti 2 minuuttia 30 sekuntia

Lause t024/8:

Kauha ja kattila eivät aivan riitä, koska makkaramassa pitää valmistaa jotenkin.

Suomen kielen sana		Viittomakielinen vastine		
ei vastinetta vk:ssa		Viittoma	ei-manuaalisuus	ei vastinetta sk:ssa
	Kauha	KAUHA		
	ja		vartalon sivuttainen liike	
	kattila	KATTILA		
	ei-		pään pudistus	
	-vät	os-4 os-6	[ei huuliota]	
	aivan		ilme	
	riitä	RIITTÄÄ		
	,		tauko	
	koska	SY Y		
	makkaramassa	MAKKARATAIKINA		
			[ei huuliota]	os-2
	pitää	PITÄÄ		
	valmistaa	VALMISTAA	[huulet yhteenpuristettuina]	
	jotenkin	JOKU TAPA		
	-			

Lopullinen käänös:

KAUHA / KATTILA os-4 os-6 // EI-RIITÄ valitteleva & kielteinen // SY Y
MAKKARATAIKINA os-2 JOKU TAPA VALMISTAA PITÄÄ

Kääntämiseen kulunut aika: 43 minuuttia 30 sekuntia

Lause f803/33:

Me istutaan Karrin kyydis ja ajetaan ostarille.

Suomen kielen sana		Viittomakielinen vastine		
ei vastinetta vk:ssa		viittoma	ei-manuaalisuus	ei vastinetta sk:ssa
	Me	ME		
	istutaan*			
	Karrin	k-a-r-r-i	[karri]	
	*kyydis	KYYTI		
	ja	vartalo liikkuu etuviistoon		
	ajetaan	AJAA*	huulia pärisytetään [B]	
	ostari-	KAUPPAKESKUS-5	[ostari]	
	-lle	*1-5		
	.			

Lopullinen käännös:

ME k-a-r-r-i KYYTI / KAUPPAKESKUS-5 1-AJAA-5 rennosti

Lause w057/22:

* Hakutoiminto, jolla voidaan hakea merkkijonoja tekstitiedostosta.

Suomen kielen sana		Viittomakielinen vastine		
ei vastinetta vk:ssa		Viittoma	ei-manuaalisuus	ei vastinetta sk:ssa
	*			
	Hakutoiminto	HAKUTOIMINTO		
			[ei huuliota]	os-4
	,		tauko	
	jolla	os-4 AUTTAA	os4: [ei huuliota]	
	voidaan	VOIDA		
	hakea	HAKEA	silmien siristys	
	merkkijono-	MERKKIJONO		
	-ja	os-2-3	[ei huuliota]	
	tekstitiedosto-	TEKSTITIEDOSTO		
	-sta	"2-g-käsimuoto-1"	silmien siristys [huulet yhteenpuristettuina]	
	-			

Lopullinen käännös:

HAKUTOIMINTO os-4 / os-4 AUTTAA / MERKKIJONO os-2-3 TEKSTITIEDOSTO
HAKEA "2-g-käsimuoto-1" silmien siristys VOIDA

Kääntämiseen kulunut aika: 51 minuuttia 30 sekuntia

Lause b202/56:

Salla puolestaan koittaa takuulla ottaa kaiken kunnian siitä, miksi ylipäättään neuleen halusin.

Suomen kielen sana		Viittomakielinen vastine		
ei vastinetta vk:ssa		Viittoma	ei-manuaalisuus	ei vastinetta sk:ssa
	Salla	s-a-l-l-a	[salla]	
			[ei huuliota]	os-3
	puolestaan		käden levitys+ilme [huulet yhteenpuristettuina]	
	koittaa	YRITTÄÄ		
	takuulla	VARMASTI		
	ottaa	2-ROHMUTA-3	ylpeästi ja voimakkaasti [ah]	
	kaiken	KAIKKI		
	kunnian	KUNNIA		
siitä				
			tauko	
	miksi	SYYY		
ylipäättään				
	neuleen	NEULE		
	halus-	HALUTA		
	-i-	JO	[ei huuliota]	
	-n	MINÄ		
	-			

Lopullinen käännös:

"käden levitys" SALLA os-3 / VARMASTI YRITTÄÄ KAIKKI KUNNIA kiukkuisesti 2-"ROHMUTA"-ylpeästi-ja-voimakkaasti-3 // SYYY MINÄ NEULE HALUTA JO

Kääntämiseen kulunut aika: 1 tunti 5 minuuttia 30 sekuntia

Lause f702/42:

Sitä sattuu toisinaan, tulva on lyhytkestoinen, mutta valtaisa.

Suomen kielen sana		Viittomakielinen vastine		
ei vastinetta vk:ssa		Viittoma	ei-manuaalisuus	ei vastinetta sk:ssa
Sitä				
	sattuu	SATTUA	[pläh]	
	toisinaan	JOSKUS		
	,		tauko	
	tulva*			
on				
	*lyhytkestoinen	NOPEASTI TULVA-3	nopeasti laskeva, tulva: [hyy]	
	,	tauko		
	mutta		vartalon sivuttainen liike 4-3	
	*valtaisa	TULVA-4	valtaisa [ap]	
	-			

Lopullinen käänös:

JOSKUS SATTUA // "TULVA"-valtaisa-4 / NOPEASTI "TULVA"-nopeasti laskeva-3

Kääntämiseen kulunut aika: 22 minuuttia

Lause e1073/5:

Olemme nähneet, miten perustuslain nojalla alueille myönnetyt toimivaltuudet eurooppalaistuvat.

Suomen kielen sana		Viittomakielinen vastine		
ei vastinetta vk:ssa		Viittoma	ei-manuaalisuus	ei vastinetta sk:ssa
	Olemme	ME		
	nähneet	NÄHDÄ JO	JO: [ei huuliota]	
	,			
	miten	KUINKA		
	perustuslain	PERUSTUSLAKI		
	nojalla	SY Y + os-vasen-käsi	os-käsi: [huulet yhteenpuristettuina]	
	alue-	ALUE		
	-ille	os-2-3	koko käsi [ei huuliota]	
	myönnetyt	MYÖNTÄÄ 1-ANTAA-3 JO	antaa, jo: [ei huuliota]	
	toimivaltuu-	TOIMIVALTUUS		
	-det	os-4-2	[ei huuliota]	
			[ei huuliota]	os-4-2
			[ei huuliota]	os-4-2
	eurooppalaistuvat	EUROOPPA MUUTTUA	[eurooppalaistua]	

Lopullinen käännös:

TOIMIVALTUUS os-4-2 / os-4-2 ALUE "os-2-3"-koko-kädellä MYÖNTÄÄ 1-ANTAA-3 JO / SY Y PERUSTUSLAKI os-vasen-käsI // ME NÄHDÄ JO KUINKA os-4-2 EUROOPPA MUUTTUA

Kääntämiseen kulunut aika: 1 tunti 22 minuuttia 30 sekuntia

Lause h1012/22:

Kerrottakoon se heti.

Suomen kielen sana		Viittomakielinen vastine		
ei vastinetta vk:ssa		viittoma	ei-manuaalisuus	ei vastinetta sk:ssa
			vastahakoisesti myöntävä ilme	
	Kerro-	KERTOJA		
	-tta-			
	-koon	ESITTÄÄ+ilme	[ei huuliota]	
	se	os-2a	[ei huuliota]	
	heti	HETI		
	-			

Lopullinen käännös:

os-2a HETI KERTOJA ESITTÄÄ vastahakoinen & myöntävä

Kääntämiseen kulunut aika: 10 minuuttia 30 sekuntia

Lause b801/32:

"Törkeet nakkisormetkin".

Suomen kielen sana		Viittomakielinen vastine		
ei vastinetta vk:ssa		Viittoma	ei-manuaalisuus	ei vastinetta sk:ssa
	"			
	Törkeet	KAMALA		
	nakki-		"sormet-lyhyet": [kevyt ɬ] "sormet-paksut": [B] "katso-sormia": [ap]	
	-sormet-	SORMET		
	-kin	MYÖS		
	"			
	-			

Lopullinen käänös:

MYÖS KAMALA SORMET / "sormet-lyhyet" "sormet-paksut" "katso-sormia" inhoten

Kääntämiseen kulunut aika: 19 minuuttia 30 sekuntia

Lause f606/27:

Se ei myöskään himoitse Chinaskin nauttimia pähkinävoi-banaani-voileipiä.

Suomen kielen sana		Viittomakielinen vastine		
ei vastinetta vk:ssa		Viittoma	ei-manuaalisuus	ei vastinetta sk:ssa
	Se	os-3	[ei huuliota]	
	ei	EI		
	myös-	MYÖS		
	-kään		*pään pudistus	
	himoitse	HIMOITA*		
	Chinaskin	c-h-i-n-a-s-k-i	[chinaski]	
			[ei huuliota]	os-6
	nauttimia	SYÖDÄ	nautiskellen [haum]	
	pähkinävoi-	PÄHKINÄVOI		
	banaani-	BANAANI		
	voileip-	VOILEIPÄ		
	-iä	os-4-2	[ei huuliota]	
			[ei huuliota]	os-4-2
	-			

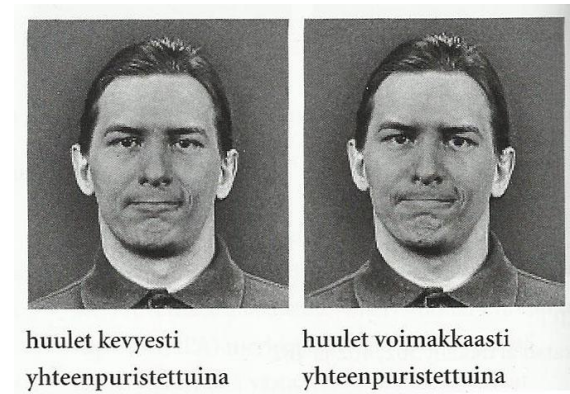
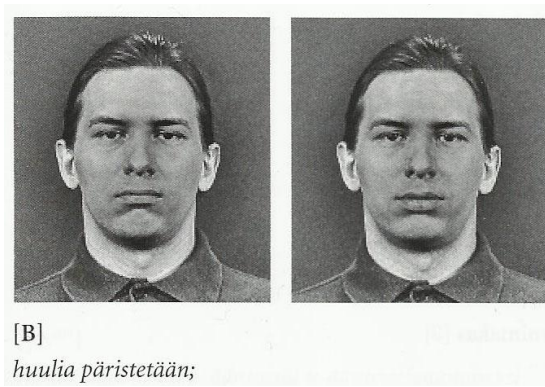
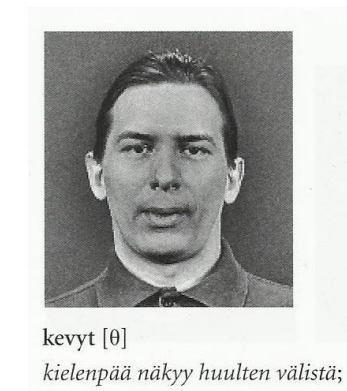
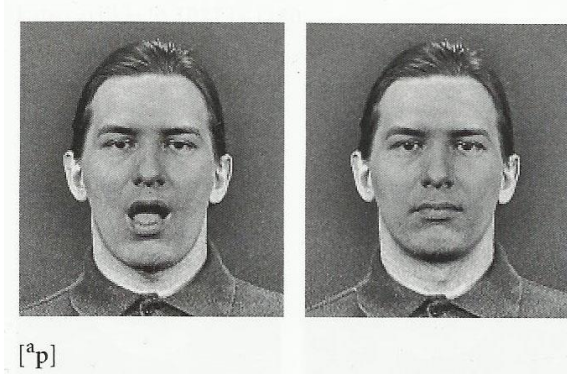
Lopullinen käänös:

PÄHKINÄVOI BANAANI VOILEIPÄ os-4-2 / CHINASKI os-6 os-4-2 "SYÖDÄ"-
nautiskellen-4 // os-3 os-4-2 MYÖS HIMOITA EI ki

Kääntämiseen kulunut aika: 51 minuuttia

LIITE 5: Videoidut käännökset

LIITE 6: Viittomakieliset huuliot

Suomalaisen viittomakielen perussanakirja (1998)